

ALBERTO VELASCO GONZÁLEZ*

***DE VALÈNCIA A VANNES: CULTE, DEVOCIÓ I RELÍQUIES
DE SANT VICENT FERRER***

ABSTRACT

Saint Vicent Ferrer's personality (1350-1419) has been tackled by researchers in different points of view, and this has meant a proliferation of very diverse studies. There isn't much, however, the works which has done analysis relating to popular piety and devotion. In this sense, the different hagiographic sources puts us faced with a saint with a very widespread cult in some areas, for instance, the Crown of Aragon and Castille, but also in other european places. As for the last, we detect an import focus of devotion in Brittany, where the saint arrived to preach after being called by Jean V. He died at Vannes (1419), the political capital of the duchy of Brittany, and he was buried in Saint Pierre's cathedral. Previously to his canonization, his fame as a miracle worker during his life was the reason for his tomb became a real locus sanctus, a place where pilgrims arrived to venerate his relics. These relics had healing and prophylactic properties. Apart from these ones, we have many references of "contact relics" with properties of this kind.

* El present estudi s'inscriu en el marc dels projectes de recerca "Producción artística y consumo en el mundo urbano catalán en época gótica dentro del contexto europeo" (ref. HUM2004-02898/ARTE), Ministerio de Educación y Ciencia, i del qual fou investigador principal el Dr. Francesc Fité), i "Mundo urbano y producción artística en la Catalunya occidental: Lleida y su área de influencia (siglos XIII-XV)" (reg. HAR2008-04281, Ministerio de Educación y Ciencia, investigador principal Dr. Francesc Fité). A la vegada, el treball ha rebut el suport del "Grup de Recerca d'Estudis Medievals. Espai, poder i cultura" (Universitat de Lleida, grup de recerca consolidat amb reconeixement de la Generalitat de Catalunya, coordinat pel Dr. Flocel Sabaté)

De sí mesma comiença la ordenada
caridad, e así vos, terçio Calixto,
aquella santidad bien meritada
por fray Viçente, disciplo de Xristo,

quesistes que fuese confirmada
por consistorio, segunt vos fue visto.
Gozóse España con esta jornada;
que a Dios fue grato e al mundo bienquisto (...)¹

(Íñigo López de Mendoza, Marqués de Santillana)

Vicent Ferrer (València, 1350-Vannes, 1419) és un dels personatges més fascinants de l'Edat Mitjana, per motius ben diversos. Sempre fou un personatge altament influent, i jugà un rol polític de primer ordre en diferents sectors. La seva vida transcorregué entre sermons predicats arreu d'Europa, i participacions en afers que afectarien a la història política i religiosa europea contemporània. Fou un home d'acció que cercà la completa purificació d'una societat que, al seu mode d'entendre, es trobava profundament deteriorada. Aquesta renovació la perpetrà mitjançant un apostolat que el convertí en un predicador carismàtic, idolatrat pel poble, una tasca pastoral que, sense cap mena de dubte, contribuí a un reajustament espiritual i de mentalitat, així com a un reciclatge de certs hàbits socials. A això s'ha d'afegir el seu gran poder com a taumaturg eficaç, facultat que ja demostrà amb escreix en vida i per la que encara es feu més conegut un cop traspassà².

Ben aviat, quan ostentava el càrrec de prior dels predicadors de València, es va involucrar en el principal problema que amenaçava la unitat de l'església d'Occident, el Cisma. El paper que jugà mestre Vicent en aquest conflicte és prou conegut, posicionant-se en un primer moment a favor del sector avinyonista, en concret del

1. KERKHOF, Maxim. P. A. M.; TUIN, Dirk (eds.): *Los Sonetos "Al Itálico Modo" de Íñigo López de Mendoza Marqués de Santillana*, Madison, The Hispanic Seminary of Medieval Studies, 1985, pàg. 104, sonet XLI.

2. La bibliografia sobre sant Vicent Ferrer és amplíssima, abastant diferents aspectes de la seva trajectòria vital. Estudis clàssics són els de FAGES, P.: *Histoire de Saint Vincent Ferrer, apôtre de l'Europe*, Paris, Maison de la Bonne presse, 1894, 2 vols; SANCHÍS SIVERA, Josep: *Historia de San Vicente Ferrer*, Valencia, Lib. de los Sucesores de Badal, 1896; GORCE, Mathieu-Maxime: *Saint Vincent Ferrer. 1350-1419*, Paris, Librairie Plon-Nourrit & Cie, 1924. Vegeu també BERTUCCI, Sadoc M.: "Vicenzo Ferrer, santo", a *Bibliotheca Sanctorum*, Roma, Citta Nuova Editrice, 1969, cols. 1168-1176 i, sobretot, GARGANTA, Jose Mª i FORCADA, Vicente: *Biografía y escritos de San Vicente Ferrer*, Madrid, BAC, 1956, pàg. 5-7, amb un estat de la qüestió de les principals aportacions bibliogràfiques. Vegeu una aproximació recent a ESPONERA CERDÁN, Alfonso: "Bibliografía contemporánea sobre san Vicente Ferrer", a *San Vicente Ferrer, la palabra escrita*, València, Ajuntament de València, 2003, pàg. 63-187.

valencià Benet XIII, per després retirar-li el suport en favor de la resolució final d'un conflicte que havia deteriorat profundament l'església cristiana³. El procés culminaria el 6 de gener de 1416 amb la retirada d'obediència de Ferran I de Castella al papa Luna, seguint els consells de Vicent Ferrer. Aquell dia el frare valencià llegí un acta on es confirmava el mateix, a més de predicar a la capella del palau reial un sermó sobre la unitat de l'església⁴.

Fonamentals són els vincles que Vicent va mantenir amb les cases reials d'Aragó i Castella. Els mateixos el van dur a intervenir al Compromís de Casp (1412), on va ser un dels tres representants del regne de València. Recolzà els Trastàmara castellans, amb els que havia establert forts lligams arran del Cisma. Un cop pujà al tron Ferran I (1412-1416), la relació encara es va fer més estreta, fins al punt d'oficiar Vicent una missa celebrada a la capella del palau reial que commemorava el descobriment de les maquinacions que Margarida, la mare de Jaume el Dissortat, el gran derrotat de Casp, estava realitzant per assassinar el monarca⁵. Els Trastàmara van correspondre de manera fidel al suport concedit a Casp, convertint-se Alfons el Magnànim en un dels grans promotors de la posterior canonització de mestre Vicent⁶.

Abans que Vicent retirés el suport a Benet XIII, el papa el nomenà confessor, domèstic, Mestre del Sacre Palau i Penitenciari Apostòlic, per finalment concedir-li el càrrec de llegat apostòlic *a latere Christi*. El darrer nomenament, aconseguit el 1399 després d'una demanda del propi Vicent arran d'una visió tinguda a Avinyó,

3. MONTAGNES, Bernard: "Saint Vincent Ferrier devant le Schisme", a *Genèse et débuts du Grand Schisme d'Occident*, Paris, Editions of the CNRS, 1980, pàg. 607-613; ARNAU-GARCÍA, Ramón: *San Vicente Ferrer y las eclesiologías del Cisma*, València, Facultad de Teología San Vicente Ferrer, 1986.

4. MARTÍNEZ FERRANDO, Ernest: *San Vicente Ferrer y la casa real de Aragón. Documentación conservada en el Archivo Real de Barcelona*, Barcelona, CSIC-Escuela de Estudios Medievales-Biblioteca Balmes, 1955, pàg. 99-103, docs. 61-64 i pàg. 105-110, docs. 66-67; PERARNAU I ÈSPELT, Josep: "El punt de ruptura entre Benet XIII i sant Vicent Ferrer", a *Analecta Sacra Tarraconensia*, 71, 1998, pàg. 625-651.

5. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida, milagros, muerte y discípulos del bienaventurado predicador apostólico valenciano S. Vicente Ferrer de la Orden de Predicadores*, Barcelona, Impremta de Gabriel Graells i Giraldo Dotil, 1600, fols. 341-342; SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 363; MARTÍNEZ FERRANDO, Ernest, op. cit., pàg. 77-79, docs. 46-47. El monarca s'adreçava al sant, fins i tot, per obtenir un aclariment en relació a certs fets miraculosos ocorreguts a Guadalajara (GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 183-184; DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 331 i ss.; MARTÍNEZ FERRANDO, Ernest, op. cit., pàg. 69-71, doc. 41).

6. GENOVÉS AMORÓS, Vicente: *San Vicente Ferrer en la política de su tiempo*, Madrid, Instituto de Estudios Políticos, 1943, pàg. 29-40; RYDER, Alan: *Alfonso el Magnánimo. Rey de Aragón, Nápoles y Sicilia (1396-1458)*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1992, pàg. 498-499; JASPERT, N.: "Santos al servicio de la Corona durante el reinado de Alfonso el Magnánimo (1419-1458)", a *XVI Congreso Internazionale di Storia della Corona di Aragona*, Napoli, Paparo, 2000, vol. II, pàg. 1846. Pel que fa als reis d'Aragó i Catalunya anteriors a Casp, l'estudi que dedicà al tema Ernest Martínez Ferrando deixa ben clar quin era l'abast de les relacions establertes per Vicent Ferrer amb alguns membres del casalici (MARTÍNEZ FERRANDO, Ernest, op. cit., passim).

el va permetre recórrer mitja Europa en el marc d'una missió apostòlica que cercava una renovació íntegra de la vida cristiana, molt deteriorada en aquelles dates. La crisi religiosa en la que estava immersa la cristiandat era motivada, principalment, per una relaxació general de la moral i la fe, pel que Vicent provà de retornar els fidels cap al camí de la moral cristiana primigènica. I ho va fer a través de la predicació, la faceta per la qual seria especialment recordat. Les fonts en primera instància, i després la historiografia, han posat de relleu unes extraordinàries capacitats comunicatives que el van fer capaç de mobilitzar a milers de persones en un dels seus sermons. Emprava recursos oratoris com la gesticulació, els diàlegs, les onomatopeies, les semblances i els *exempla*, tot adaptant el seu discurs al tipus de públic que tenia al davant⁷.

D'altra banda, tot i que hi ha unanimitat entre els especialistes en afirmar que la finalitat primera dels seus sermons era aconseguir la conversió de jueus i musulmans, el tema que més degué incidir en la mentalitat col·lectiva, i que a la llarga s'ha convertit en el més conegut del seu repertori, és el de l'adveniment de l'Anticrist i el Judici Final. Cal recordar, no obstant, que el sant no pronuncià sermons de tall apocalíptic fins que inicià la seva legació a *latere Christi*, per abandonar el tema el 1415, abans de l'obertura del Concili de Constança, amb el que s'aconseguí el resabliment de la unitat de l'església. Per tant, la seva predicació sobre l'Anticrist i la fi del món s'entén estrictament en el context del Cisma d'Occident⁸.

7. La *Crónica de Juan II* de Álvaro García de Santa María és una bona font per entendre com "actuava" el sant davant el seu públic, atès que en ella es comenta que "*non ha en el mundo cosa que diga por la boca de que non faga el gesto como lo dize*" (CÁTEDRA, Pedro M.: "La predicación castellana de san Vicente Ferrer", a *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXXIX, 1983-1984, pàg. 304). Paral·lelament, un dels testimonis enquestats a la Bretanya en el procés previ a la canonització de Vicent Ferrer esmenta que "*Lorsqu'il parlait des vices ou des peines de l'Enfer, il parissait terrible et sévère, si bien que beaucoup de ceux qui l'entendaient étaient saisis de terreur; mais lorsqu'il parlait de Dieu, des vertus et des joies du Paradis, il parissait doux et miséricordieux, en sorte qu'il ramenait ses auditeurs les plus rudes à la dévotion et les poussait à la contrition*" (FAGES, P.: *Procès de canonisation de Saint Vincent Ferrer*, Paris, Picard, 1904, testimoni 22). Sobre l'oratorària i expressió vicentines vegeu FUSTER, Joan: "Notes per a un estudi de l'oratorària vicentina", a *Revista Valenciana de Filologia*, IV, 1954, pàg. 87-185; RIQUER, Martí de: *Història de la literatura catalana*, Barcelona, Ariel, 1964, vol. II, pàg. 414 i ss.; MARTÍNEZ ROMERO, Tomàs: "Expressions, gestos i textos: teatralitat en els sermons de Vicent Ferrer", a *Actes del VI Seminari de Teatre i Música medievals d'Elx*, Elx, Institut Municipal de Cultura, Ajuntament d'Elx, 2002, pàg. 211-229; YSERN I LAGARDA, Josep Antoni: "Sant Vicent Ferrer: predicació i societat", a *Revista de Filologia Romànica*, 20, 2003, pàg. 73-102.

8. FUSTER PERELLÓ, Sebastián: *Timete Deum...*, op. cit., pàg. 214-224; cfr. MCGINN, B.: *Antichrist. Two thousand Years of the Human Fascination with Evil*, San Francisco, 1996, pàg. 180.

EL SOJORN A LA BRETANYA. MORT I CANONITZACIÓ

Vicent Ferrer va arribar a la Bretanya en l'etapa final de la missió apostòlica iniciada el 1399, on s'hi desplaçà responnent a una petició del duc de Bretanya Joan V que, a la vegada, seguia el consell de la seva muller, Joana de França⁹. El 5 de març de 1418 el sant entrà a Vannes, el centre polític del ducat bretó, sortint-lo a rebre solemnement els ducs, acompanyats del bisbe Amaury de La Motte i gran quantitat de clergues¹⁰. És important recordar que l'apostolat de Vicent Ferrer a la Bretanya serà recordat no només pels seus celeberrims sermons, sinó també pels

9. Per a la relació de mestre Vicent amb el duc Joan V vegeu CASSARD, Jean-Cristophe: "Le légat catéchiste. Vicent Ferrier en Bretagne (1418-1419)", a *Revue Historique*, 606, 1998, pàg. 324-330. Durant el 1417, sabent que el frare predicava prop dels seus dominis, el duc envià tres cartes a mestre Vicent sol·licitant la seva presència per instruir en la fe catòlica a ell i al seu poble (BLANCHARD, R.: "Durée de l'apostolat de Saint Vincent Ferrier en Bretagne", a *Revue de Bretagne et de Vendée*, maig 1887, pàg. 3-11; FAGES, P.: *Procès...*, op. cit., testimoni 32; GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 237; MARTIN, Hervé: *Les ordres mendiants en Bretagne vers 1230-vers 1530. Pauvreté volontaire et prédication à la fin du Moyen-Âge*, Rennes, Université de Haute-Bretagne, 1975, pàg. 317). Esmenten també els primers biògrafs que, estant el sant predicant a Bourges, arribà un missatger enviat pel duc demanant-li que anés a predicar als dominis del seu senyor. Es dirigí a Tours i allà arribà un segon missatger que li demanà el mateix. Comenta el pare Diago que "*el santo se fue acercando con mucho gusto por haver entendido del embaxador que en aquella tierra estavan la fe y ley de Christo poco menos olvidadas, que si fuera de Gentiles*" (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 398-401; cfr. CASSARD, Jean-Cristophe: "Vincent Ferrier en Bretagne: une tournée triomphale, prélude à une riche carrière posthume", *Mirificus praedicator: à l'occasion du sixième centenaire du passage de saint Vincent Ferrier en pays romand: actes du colloque d'Estavayer-le-lac, 7-9 octobre 2004*, Roma, Istituto storico domenicano, 2006, pàg. 82).

10. Entre les primeres propostres de reconstrucció del periple vicentí a la Bretanya vegeu BORDERIE, Arthur de la: *Histoire de Bretagne*, Rennes, 1901, vol. IV, pàg. 166-170. Pel que fa a l'estada de Vicent Ferrer a la Bretanya vegeu BLANCHARD, R.: "Durée...", op. cit., pàg. 3-11; BORDERIE, Arthur de la: "Mission de Saint Vincent Ferrier en Bretagne", a *Revue de Bretagne, de Vendée et d'Anjou*, 1900, 1, pàg. 245-259; MARTIN, Hervé: *Les ordres...*, op. cit., pàg. 317-323; MARSILLE, Henry: *Vannes au Moyen-Âge*, Vannes, Bulletin de la Société Polymathique, 1982, pàg. 87-93; LEGUAY, Jean-Pierre: "Sous la dynastie des Montforts (fin XIVe-XVe siècle)", a *Histoire de Vannes et de sa région*, Toulouse, Privat, 1988, pàg. 64-65; MARTIN, Hervé: "Les Bretons et leurs prédicateurs à la fin du Moyen Âge", a *Mémoires de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Bretagne*, LXVII, 1990, pàg. 29-50; NIEDERLENDER, Philippe: "Vincent Ferrier prédicateur du jugement et thaumaturge", a *2000 ans d'histoire de Vannes*, Vannes, 1993, pàg. 71-94; MARTIN, Hervé: "La mission de saint Vincent Ferrier en Bretagne (1418-1419): un exercice mesuré de la violence prophétique", a *Bulletin de l'Association Bretonne*, CVI, 1997, pàg. 127-141; CASSARD, Jean-Cristophe: "Le légat...", op. cit., pàg. 323-343; Ídem: "Un valencien en Bretagne au XVe siècle: Vincent Ferrier, (1418-1419)", a *Les celtes et la Péninsule Iberique. Actes du colloque international*, Brest, Université de Bretagne occidentale, Centre de recherche bretonne et celtique, 1999, pàg. 167-179; Ídem: "Vincent Ferrier en Bretagne...", op. cit., pàg. 77-104.

miracles i guariments obrats, el que ens situa davant un prestigiós terapeuta i un sant protector vigorós. Dels miracles que obrà en aquest territori en resta testimoni a l'enquesta per a la canonització efectuada entre 1453-1454, on ens apareixen guariments de tot tipus¹¹. Com a taumaturg, emprava el sistema tradicional de la imposició de mans i la benedicció amb el senyal de la creu. Així, la Bretanya serà la gran beneficiada del seu poder, ja que dels vuit-cents setanta-tres miracles censats pels enquestadors, allà en va fer set-cents¹².

Durant el sojorn bretó, Vicent emmalaltí greument i morí a Vannes el 5 d'abril de 1419, catorze mesos després d'haver arribat a la regió. L'exemplar traspàs es produí davant la presència de la duquessa Joana, fervent seguidora de la doctrina del frare valencià, la comtessa de Perhoet, la vescomtessa de Rouen i la senyora de Malestret, segons relaten les fonts i els testimonis de l'enquesta bretona¹³. La veneració que sentia la duquessa pel valencià arribava fins al punt que rentà amb les seves pròpies mans el cos del recent difunt. L'aigua que s'emprà va ser beguda per diversos malalts, i aquests foren prodigiosament guarits¹⁴. A part, la duquessa es va fer amb

11. De l'anàlisi de l'enquesta bretona es desprenen una sèrie de dificultats interpretatives motivades, principalment, pels trenta-cinc anys transcorreguts desde l'estada de Vicent a la Bretanya. Es detecten obllits i confusions per part dels enquestats i, a més, s'ha de tenir present que l'enquesta esdevenia un interrogatori ordenat, amb unes preguntes molt concretes, restant en l'aire certs aspectes sobre els que avui no tenim coneixement (CASSARD, Jean-Cristophe: "Le légat...", op. cit., pàg. 323-343). No hem tingut accés a la tesi de llicenciatura que elaborà A. Faure sobre el tema (FAURE, A.: *Miracles et mentalités médiévales au XVe siècle d'après l'enquête de canonisation de saint Vincent Ferrier*, Mémoire de maîtrise, Michelle Fournié, Université de Toulouse le Mirail, 1990), on s'analitzen els testimonis de l'enquesta bretona tot remarquant el dirigisme de les qüestions formulades pels enquestadors, que atorgà a les deposicions un cert estereotipament.

12. MARTIN, Hervé: "La mission...", op. cit., pàg. 127 i 141, que segueix a NIEDERLENDER, Philippe: *Les miracles chez saint Vincent Ferrier*, Thèse de doctorat, Francis Rapp, Université de Strasbourg II, 1986, *non vidimus*. Vegeu també MARTIN, Hervé: *Les ordes...*, pàg. 323 i 366; SMOLLER, Laura A.: "Miracle, Memory, and Meaning in the Canonization of Vincent Ferrer, 1453-54", a *Speculum* 73, 1998, pàg. 431; NIEDERLENDER, Philippe: "Vincent Ferrer, <l'ange de jugement>", a *Communio*, 10, 1985, pàg. 104-113; Ídem: "Vincent Ferrer prédicateur...", op. cit., pàg. 71-94.

13. Per a la mort de Vicent CASSARD, Jean-Christophe: "Le légat...", op. cit., pàg. 339-340, que n'efectua una lectura a través dels testimonis de l'enquesta bretona. Quant a les fonts, vegi's per exemple el relat de DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 415-422, on es descriu un traspàs que s'adiu amb els *topoi* hagiogràfics dictats per altres relats contemporanis (circumstàncies de la mort, com el sant va viure el traspàs, darrers ensenyaments als deixebles o devots, destí de les santes despulles i miracles obrats per aquestes a l'endemà). Sobre el tema vegeu DELARUN, Jacques: "La mort des saints fondateurs de Martin à François", a *Les fonctions des saints dans le monde occidental (IIIe-XIIIe siècle)*, Roma, École Française de Rome, 1991, pàg. 193-215; SIGAL, Pierre-André: "La mort des saints dans les Vies et les procès de canonisation du Midi de la France (XIe-XIVe siècle)", a *La mort et l'au-delà en France méridionale (XIIe-XVe siècle)* (*Cahiers de Fanjeux* 33), Toulouse, Privat, 1998, pàg. 17-40.

14. *Acta Sanctorum*, Anvers, 1675, pàg. 509 i 511; GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, Vicente, op. cit., pàg. 260-261; DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 414 i 423;

la capa del frare i alguna relíquia més que servaria amb gran devoció i que, fins i tot, s'emprarien posteriorment per guarir alguns malalts¹⁵. Ella mateixa, el 1433, es va fer sebollir a la catedral de Vannes prop del túmul vicentí –*depositio ad sanctos*–, tot cercant beneficiar-se de la protecció del sant i canviant la voluntat inicial de fer-ho al convent de framenors¹⁶.

En morir, la *fama sanctitatis* que Vicent ostentava en vida com a taumaturg d'èxit motivà a Vannes l'aixecament d'una gran expectació i, per raons de seguretat, el feretre es traslladà a la sagristia de la catedral de Saint Pierre¹⁷. S'encerà en aquell precís moment una agra polèmica entre els dominicans i els clergues de Vannes per la propietat de les despulles, disputa que s'allargaria fins després de la canonització. Emperò, seguint les disposicions del duc Joan V, es decidí donar sepultura al frare a la catedral, oficiant-se la cerimònia fúnebre el 8 d'abril. El túmul s'emplaçà al cor, dins una mena de cripta-passadís que comunicava amb el transsepte i que permetia als fidels i pelegrins establir una relació de proximitat amb la relíquia¹⁸.

Encara que faci de mal dir, pot afirmar-se amb rotunditat que la ciutat fou afortunada amb la vinguda, mort i posterior canonització del personatge, ja que el fet de conservar el seu cos esdevingué un dels motors de desenvolupament de la ciutat a les acaballes de l'Edat Mitjana¹⁹. Abans i després de la canonització, la fama del sant i el poder taumatúrgic de les seves despulles ràpidament es van estendre a la perifèria de la Bretanya, pel que començaren a arribar a la catedral de Vannes fidels procedents de territoris ben diversos per venerar la tomba vicentina²⁰. Són ben il·lustratives

FAGES, P.: *Procès...*, op. cit., testimoni 6. Val a dir que fou ella mateixa qui persuadí el seu espòs per a que convidés Vicent Ferrer a predicar als seus dominis, al que cal afegir un succés miraculós que el sant obrà encara en vida, coincidint amb el fet que els ducs portessin molts anys sense poder concebre un fill. Finalment, ho van aconseguir gràcies a la benedicció que efectuà mestre Vicent amb les seves mans i fent el senyal de la creu sobre el ventre de la duquessa Joana. Per a la profecia natalícia de la duquessa Ibidem, testimoni 7; CASSARD, Jean-Cristophe: “Le légat...”, op. cit., pàg. 325, n. 10.

15. Vid. infra n. 29.

16. MOUILLARD, J. M.: *Vie de saint Vincent Ferrier*, París-Vannes, 1856, pàg. 317; LE MENÉ, J. H.: “La cathédrale de Vannes”, a *Bulletin de la Société Polymatgique du Morbihan*, 1882, pàg. 87; BLANCHARD, René: *Lettres et mandements de Jean V, duc de Bretagne*, Nantes, Société des bibliophiles bretons, 1889-1895, núm. 2307; MUSSAT, André: “La Cathédrale Saint-Pierre de Vannes”, a *Congrès Archéologique de France*, CXLI, 1983, pàg. 297; COPY, Jean-Yves: *Art, Société et Politique au temps des Ducs de Bretagne. Les gisants haut-bretons*, París, Aux Amateurs des Livres, 1986, pàg. 183.

17. “*Sed & tanta fuit multitudo quae certatim conabatur aut videre aut tangere illud venerandum corpus, quod necessarium fuit, ut inhumatum & multis armatis militibus custoditum triduo teneretur*” (*Acta Sanctorum*, op. cit., pàg. 511); cfr. GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 261.

18. Vid. infra n. 73.

19. LEGUAY, Jean-Pierre: “Sous la dynastie...”, op. cit., pàg. 62.

20. Ho confirma una butlla de Nicolau V del 9 d'octubre de 1451, junt al fet que, als pocs mesos de la seva mort, la tercera part de les deixes dels pelegrins vinguts a la capital es destinessin a l'obra de la catedral de Saint Pierre. Igualment, en algun dels anys posteriors a la canonització, les oblacions destinades al nou sant van significar el 85% del total de les efectuades. A més, aquells que demanaven

les paraules d'Antist quan afirma que al sepulcre arribaven homes "(...) *con cruces y mortajas, diciendo que San Vicente les habia resucitado; otros traían al sepulcro los palos con que se sustentaban cuando estaban paralíticos. Otros le presentaban grillos, y otros, imágenes de cera. Por donde se renovó tanto la devoción de allí adelante, que los ciudadanos de Vannes no se iban las tardes a dormir sin visitar el sepulcro*"²¹. L'eficàcia de les relíquies, junt a l'operació propagandística engegada al voltant de la tomba-reliquiari, van motivar que, en pocs anys, aquest culte assolís una dimensió popular equiparable a la de sants autòctons plenament consolidats en els usos devocionals de la població bretona²². Un dels principals motius que duia infinitat de pelegrins a visitar la tomba de Vicent Ferrer era la seva fama i solvent advocacia com a protector antipestífer²³. L'enquesta per a la canonització efectuada a la Bretanya, a part

la intercessió del sant mitjançant les seves relíquies havien de satisfer 5 sous al capítol de la catedral. Vegeu MOUILLARD, J. M., op. cit., pàg. 315-317; MARTIN, Hervé: *Les ordres...*, op. cit., pàg. 94; MUSSAT, André: "La Cathédrale...", op. cit., pàg. 297; LEGUAY, Jean-Pierre: "Sous la dynastie...", op. cit., pàg. 65 i 75; Ídem: *Un réseau urbain au moyen âge: les villes du duché de Bretagne aux XIVe et XVe siècles*, Paris, Librairie Maloine Éditeur, 1981, pàg. 142 i 347. En termes generals, per al segle XV es pensa que, en determinats moments, el nombre de pelegrins arribats a Vannes cada any pogué oscil·lar entre 30.000 i 40.000. No només venien a visitar la tomba del frare valencià, sinó també la de Sant Patern, inclosa dins el romiatge de Tro-Breiz, en el que es visitaven les dels set sants fundadors de la Bretanya (MARTIN, Hervé; LEBRUN, Fr.: "Le pèlerinage des Sept Saints et Bretagne", a *L'Histoire*, 25, 1980, pàg. 60-66; MINOIS, G.: "Culte des saints et vie religieuse dans le diocèse de Tréguier au XVe siècle", a *Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest*, 87, 1980, pàg. 18-19; MARTIN, Hervé; LEGUAY, Jean-Pierre: *Fastes et malheurs de la Bretagne ducale 1213-1532*, Rennes, Ouest-France, 1982, pàg. 93-94; LEGUAY, Jean-Pierre: "Un aspect...", op. cit., pàg. 48; CASSARD, Jean-Christophe: "Le Tro-Breiz médiévale, un mirage historiographique?", a *Kreiz*, 7, 1997, pàg. 93-119).

21. GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, Vicente, op. cit., pàg. 270. Leguay ha analitzat a la llum del procés de canonització el tipus de malalties de la gent que arribava a la tomba cercant guarició, detectant-ne algunes de perfectament conegudes i altres amb una simptomatologia bastant més complexa (LEGUAY, Jean-Pierre: *Un réseau...*, op. cit., pàg. 292).

22. Vicent no va néixer a la Bretanya, el que no fou impediment per a que els bretons l'adoptessin com un dels seus patrons, al cantó de sants com Patern, Gildas i altres. Així, a finals de l'edat mitjana, la seva festivitat es trobava al mateix nivell que la dels sants propis de la Bretanya (Ídem: "Vannes au XVe siècle. Aspects institutionnels, économiques et sociaux", a *Bulletin de la Société Polymathique du Morbihan*, CIII, 1978, pàg. 108-111). Àdhuc, els habitants de Vannes commemoraven la seva mort durant les celebracions de Setmana Santa (Ídem: "Un aspect...", op. cit., pàg. 24).

23. Encara que l'enquesta per a la canonització duta a terme a la Bretanya ens presenta un sant taumaturg força polivalent (CASSARD, Jean-Christophe: "Vincent Ferrier en Bretagne...", op. cit., pàg. 97-98), Niederlender demostrà que, entre les guaricions documentades a l'esmentada enquesta, el 47% estaven relacionades amb la pesta (NIEDERLENDER, Philippe: *Les miracles...*, op. cit., *non vidimus*). No són pocs els fets de la seva vida relacionats amb plagues, tal com recullen els seus hagiògrafs. Un d'ells, Miquel Pérez, en la seva vida del sant publicada a València el 1510, transcriu una oració que mestre Vicent donà als atemorits membres de la seva companyia mentre sojornaven en una localitat bretona molt castigada per la pesta, garantint-los que res els passaria si la resaven cada matí (PÉREZ, Miquel: *La Vida de Sant Vicent Ferrer*, València, Universidad de València-Vicent García, 1994, s. p.).

de parlar-nos sobre múltiples guaricions d'empestats ocorregudes davant del túmul vicentí, recull força testimonis que relaten intervencions del sant relacionades amb el tema, encara en vida o ja mort, entre ells algun que explica com, cap al 1440-1450, les parròquies dels voltants de Vannes, afectades per un important brot de pesta, van efectuar pelegrinatges a la seva tomba. Per la Bretanya, fins i tot, s'havia estès el rumor que si no se'l canonitzava l'epidèmia no cessaria²⁴. Malgrat tot, com han posat de relleu J. P. Leguay i H. Martin, la formació de la imatge de Sant Vicent com a protector antipestífer no està exempta de manipulacions per part dels establiments dominicans de la zona, i rumors com el que acabem d'esmentar així ho semblen confirmar²⁵.

D'altra banda, el duc Joan V no va perdre de vista l'*affaire* ocasionat per la gestió del cos sant, actitud que podria no respondre únicament a interessos devocionals. És prou manifest que va saber veure els beneficis que generaria a la vila -epicentre dels seus dominis- la possessió d'unes relíquies d'extraordinàries facultats taumatúrgiques, amb les que cercava, de retruc, una instrumentalització del personatge en benefici dels seus interessos polítics i dinàstics, tal com va realitzar amb altres figures històriques del ducat. Hi ha múltiples evidències que ens parlen del desig dels ducs de Bretanya i el clergat bretó de crear un sant que restés per sempre més associat a la casa ducal, un fenomen, per altra part, força generalitzat a l'Europa del moment, atès que els símbols religiosos, no cal dir-ho, esdevingueren importants instruments de cohesió social i eina fonamental per a la consolidació del poder i l'autoritat de molts governants coetanis²⁶. S'ha de tenir en compte que la dinastia dels Montforts,

24. GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, Vicente, op. cit., pàg. 270 i 300-303; TEIXIDOR, José: *Vida de san Vicente Ferrer, apòstol de Europa*, València, Ajuntament de València, 1999, vol. II, pàg. 696-699; NICOL, P.: "Autour d'une statue. Le culte de saint Vincent Ferrier à l'Isle-aux-Moines", a *Revue Morbihannaise*, 1906, pàg. 141-155; MARTIN, Hervé: *Les ordres...*, pàg. 366; Ídem: "La mission...", op. cit., pàg. 140; PRIGENT, Christiane: *Pouvoir ducal, religion et production artistique en Basse-Bretagne. 1350-1575*, Paris, Éditions Maisonneuve et Larose, 1992, pàg. 473-474; SMOLLER, Laura A.: "Miracle...", op. cit., pàg. 433. Vegeu un quadre cronològic amb els diferents brots pestífers a la Bretanya de l'època a LEGUAY, Jean-Pierre: *Un réseau...*, op. cit., pàg. 293-295, amb al·lusions a la intercessió del sant valencià (cfr. MARTIN, Hervé; LEGUAY, Jean-Pierre, op. cit., pàg. 321-322 i 366). El fet que el 1487 s'apropessin fins la tomba representacions de les viles de Sené, Treffléan, Ploeren, Saint-Nolff, Saint-Avé, Theix, Sarzeau, Elven i Sulniac, segurament ens situa davant d'una altra mostra de devoció col·lectiva en temps de plaga (LEGUAY, un réseau, pàg. 348; PRIGENT, Christiane, op. cit., pàg. 487).

25. Sigui com sigui, un cop canonitzat, les capelles i santuaris que se li dedicaren acostumaven a ser de caire terapèutic (MARTIN, Hervé; LEGUAY, Jean-Pierre, op. cit., pàg. 366).

26. En aquest sentit, Joan V va promoure a Tréguier la construcció d'una capella i una nova tomba per a Sant Iu, i el mateix va fer a Lacroan amb el mausoleu de Sant Ronan, on també col·laborà en la construcció d'una església adequada que li servís d'embolcall. Com ha destacat darrerament la historiografia, aïtals empreses s'entenen dins una política artística amb la que la casa ducal dels Monforts pretenia reafirmar la seva legitimitat per la via sacra, mitjançant el patronatge de certs

a la que pertanyia Joan V, havia aconseguit el ducat -el 1365- després d'una guerra civil que, entre altres conseqüències, suposà l'auge del culte i posterior canonització de Carles de Blois († 1364), el darrer duc de Bretanya membre de la família rival en aital contesa bèlica²⁷. Per tant, era evident la necessitat que els Monforts tenien d'una legitimació sacra del seu poder al capdavant del ducat, pel que la canonització de Vicent Ferrer i l'associació de la seva figura a la casa ducal havia de jugar un paper primordial en el procés²⁸. Fins i tot, l'enquesta prèvia a la canonització efectuada a la Bretanya el 1453, relata com el sant es va aparèixer en somnis a Perrin Hervé, un endimoniat que havia estat dut a la seva tomba cercant guariment, tot demanant-li que comunicés al duc Joan V que fes el possible per a que se'l canonitzés. Dins l'onírica aparició, la sol·licitud del sant convertia el duc en patró de la causa. Hervé fou guarit, a més, gràcies a la *incubatio* que va fer junt al túmul vicentí, complementant-la amb l'ús d'una important relíquia, una capa que havia estat del sant i que en aquell moment pertanyia a la duquessa Joana. Com veiem, el vincle entre el sant i els ducs es produeix de forma directa gràcies a la interpel·lació del propi Vicent, ja sigui fruit o no de la manipulació dels testimonis de l'enquesta²⁹. Al que diem s'ha d'afegir el fet que els ducs posseïssin els drets de gestió de les relíquies vicentines custodiades a la catedral de Vannes, com ho demostra un document de 31 de novembre de 1454 en què Pere II, a part de deixar oberta la possibilitat de distribuir-ne entre els convents dominicans dels seus dominis, se'n reservà una fracció, en concret, un dit de la mà dreta³⁰. Aquesta *possessio* del cos sant no solament garantia el

sants i la instrumentalització del seu culte, canalitzada en aquests cas mitjançant múltiples donacions a esglésies i llocs importants de pelegrinatge. Vegeu COPY, Jean-Yves, op. cit., pàg. 184-189. Cfr. GRAND, Albert le: *Les vies des saints de la Bretagne armoricque*, Quimper, 1901, pàg. 418; MINOIS, G., op. cit., pàg. 19-24; MUSSAT, André: *Arts et Cultures de Bretagne. Un Millénaire*, Rennes, Éditions Ouest-France, 1995, pàg. 52. Per a les empreses artístiques de Joan V vegeu LEGUAY, Jean-Pierre: *Un réseau...*, pàg. 191-193; MARTIN, Hervé; LEGUAY, Jean-Pierre, op. cit., pàg. 346-347.

27. VAUCHEZ, A.: "Canonisation et politique au XIVe siècle. Documents inédits des Archives du Vatican relatifs au procès de canonisation de Charles de Blois, duc de Bretagne (= 1364)", a *Miscellanea in onore di Monsignor Martini Giusti*, Ciutat del Vaticà, MARC, 1978, vol. II, pàg. 381-404; JONES, Michael: "Politics, Sanctity and the Breton State: The Case of the Blessed Charles de Blois, Duke of Brittany (d. 1364)", a MADDICOTT, J. R.; PALLISER, D. M. (eds.): *The Medieval State: Essays Presented to James Campbell*, Londres-Rio Grande, Hambledon Press, 2000, pàg. 215-232.

28. Sobre aquesta qüestió vegeu SMOLLER, Laura A.: "Northern and Southern Sanctity in the Canonization of Vincent Ferrer: the Effects of Procedural Differences on the Image of the Saint", a KLANICZAY, Gábor (ed.): *Procès de canonization au Moyen Âge: aspects juridiques et religieux*, Rome, École Française de Rome, 2004, pàg. 301-302.

29. Ídem: "A case of demonic possession in fifteenth-century brittany: Perrin Hervé and the nascent cult of Vincent Ferrer", a GOODICH, Michael (ed.): *Voices from the Bench. The Narratives of Lesser Folk in Medieval Trials*, Nova York-Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2006, pàg. 159-162.

30. Recull aquestes informacions CASSARD, Jean-Cristophe: "Vincent Ferrier en Bretagne...", op. cit., pàg. 93. Per a la relíquia de Pere II LE MENÉ, J. H.: "Les reliques de la cathédrale de Vannes", a

control físic de les despulles, sinó que, en part, contribuïa a l'establiment d'un nexa simbòlic entre la nissaga ducal i el personatge³¹.

Immediatament a la mort de mestre Vicent, les autoritats eclesiàstiques de Vannes i el duc Joan V van demanar que s'iniciés el procés de canonització³². Una de les primeres accions que es va emprendre a la Bretanya fou la tramesa al papa Martí V –per part de Salomon Périou, conseller del duc– d'un llibre on Henri Le Médec havia anotat tots els fets prodigiosos obrats a Vannes per intercessió taumatúrgica del sant³³. Després d'un període d'*impasse*, el 1451 el papa Nicolau V ordenava l'examen de la vida i els miracles censats del futur sant³⁴, mentre que el duc de Bretanya enviava al Papa una ambaixada sol·licitant l'obertura del procés de canonització³⁵. En aquell mateix any, al capítol general de l'orde de predicadors celebrat a Roma, els capitulars proposaren la canonització, voluntat que es confirmaria el 1453 al capítol general de Nantes, fita que suposà la veritable arrencada del procés en començar-se a planificar les seves etapes³⁶. A partir d'aquell moment tres cardenals van iniciar la investigació pertinent relativa a la vida i miracles del personatge, entre els que es comptava el valencià Alfons de Borja, el futur Calixt III. La recerca prengué cos en

Bulletin de la Société Polymathique du Morbihan, 1888, pàg. 14; SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 461.

31. El vincle romania ben vigent cap al 1514, quan Alain Bouchart, el darrer dels cronistes al servei dels Monforts, s'encarregà de reafirmar-ho en dedicar-li alguns capítols de les seves *Grandes Croniques de Bretagne* (BOUCHART, A.: *Grandes Croniques de Bretagne*, París, 1986, vol. II, pàg. 220, 257, 350 i 369; CASSARD, Jean-Cristophe: "Vincent Ferrier en Bretagne...", op. cit., pàg. 94), el que continua revelant el gran interès del casalic bretó pel sant.

32. Per a la implicació dels bretons en el procés de canonització vegeu POCQUET DU HAUT-JUSSÉ, B.: *Les papes et les ducs de Bretagne. Essai sur les rapports du Saint-Siège avec un État au Moyen Age*, París, 1928, vol. II, pàg. 667-673. Les etapes del mateix són resseguides a *Acta Sanctorum*, op. cit., pàg. 523-524; GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 265 i ss.; DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 426-431.

33. GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 266; GRAND, Albert le, op. cit., pàg. 418; FAGES, P.: *Procès...*, pàg. 20 i 22. Es probable que pugui identificar-se aquest còdex amb un compendi de miracles que el duc de Bretanya envià posteriorment a l'infant Enric, germà d'Alfons el Magnànim, el que ens parla sobre les relacions establertes entre els Monforts i el casalic catalanoaragonès en el marc de la causa (MARTÍNEZ FERRANDO, Ernest, op. cit., pàg. 129, doc. 80).

34. GRAND, Albert le, op. cit., pàg. 75-76; FAGES, P.: *Notes et documents de l'histoire de saint Vincent Ferrier*, París, Picard, 1905, pàg. 317.

35. MARTIN, Hervé: *Les ordres...*, op. cit., pàg. 419.

36. *Acta Capitulum Generalium Ordinis Praedicatorum. 3*, (*Monumenta Ordinis Fratrum Praedicatorum Historica*, vol. VIII), Roma, Domo Generalitia, 1900, pàg. 15-25, 28-31 i 258. Els ducs de Bretanya s'implicaren de ple en el procés i, fins i tot, contribuïren econòmicament. En aquest sentit, Pere II costejà les despeses relacionades amb l'esmentat capítol general, per després, al gener de 1454, fomentar la participació de les parròquies bretones amb una aportació de cinc diners al llarg de l'any (SMOLLER, Laura A.: "A case...", op. cit., pàg. 159; GÓMEZ GARCÍA, Vito T.: "Del proceso de canonización a la *positio* para pedir el doctorado de San Vicente Ferrer", a *Escritos del Vedat*, XXXV, 2005, pàg. 10-11).

la forma habitual de l'època, amb una sèrie d'*inquisitiones in partibus* –enquestes– efectuades a Nàpols, Toulouse, a la Bretanya i Avinyó, de les que conservem els texts, llevat el de la darrera³⁷. Finalment, la canonització es produí el 29 de juny de 1455³⁸, en temps del papa Calixt III, complint-se la profecia que el propi Vicent Ferrer li havia fet anys enrere³⁹. L'elevació als altars suposava l'enaltiment d'un personatge oriünd de la pàtria del summe pontífex i d'Alfons el Magnànim, un altre dels grans impulsors del procès que, amb això, retornava els favors prestats pel frare als Trastàmara castellans en el marc del Compromís de Casp⁴⁰.

Emperò, on la notícia es rebé d'una forma especial fou a Vannes, on es conservaven les despulles del nou sant, doncs les seves aspiracions s'havien vist confirmades. La ciutat bretona ho celebrà el mateix dia amb una ampullosa cerimònia de reconeixement de relíquies que suposà un nou *status* en la consideració del sant. Tot i que des de la mort de sant Vicent Ferrer detectem allà un culte més o menys ininterromput, la canonització suposava una oportunitat de renovació i relleuament del culte per la important relíquia conservada, i la cerimònia esmentada havia de contribuir a l'assoliment de l'objectiu. Els *topoi* hagiogràfics habituals en aquest tipus d'actes solemnes es van succeir. S'obrí el túmul i les despulles del sant foren trobades incorruptes, a l'igual que la capa, produint-se, a més, diversos prodigis,

37. A la Bretanya s'interrogà a 311 testimonis, 48 a Toulouse, 18 a Avinyó i 28 a Nàpols. Els estudis més complets sobre les enquestes prèvies a la canonització –centrant-se especialment en la bretona– són els de la Dra. Smoller (SMOLLER, Laura A.: “Defining the Boundaries of the Natural in the Fifteenth Century: The Inquest into the Miracles of St. Vincent Ferrer (d. 1419)”, a *Viator*, 28, 1997, pàg. 333-359; Ídem: “Miracle...”, op. cit., pàg. 429-454; Ídem: “Northern...”, op. cit., pàg. 289-308; Ídem: “A case...”, op. cit., pàg. 149-176).

38. Per a la canonització vegeu *Acta Sanctorum*, op. cit., pàg. 523-524; ZURITA, Jerónimo de: *Anales de la Corona de Aragón*, Zaragoza, Institución Fernando el Católico, 1988, vol. VII, pàg. 131-133; FAGES, P.: *Procès...*, op. cit., *passim*; Ídem: *Notes...*, op. cit., pàg. 378-402; SMOLLER, Laura A.: “The Canonization of Vincent Ferrer”, a HEAD, Thomas (ed.): *Medieval Hagiography: A Sourcebook*, New York, Garland, 2000, pàg. 781-803; GÓMEZ GARCÍA, Vito, op. cit., pàg. 9-47. Calixte III no publicà la pertinent butlla de canonització, reparant la mancança el seu successor, Pius II, el 1458 (*Bullarium Ordinis Fratrum Praedicatorum*, vol. III, Roma, Typographia Hieronymi Mainardi, 1731, pàg. 379-384; GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, Vicente, op. cit., pàg. 316-320; vegeu-ne una traducció a SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 434-444).

39. NAVARRO SORNÍ, Miguel: “Documentos inéditos sobre el vaticinio de san Vicente Ferrer a Alfonso de Borja. La Torre dels Canals y los abuelos paternos de Alejandro VI”, a *Teología en Valencia: raíces y retos. Buscando nuestros orígenes, de cara al futuro. Actas del X Simposio de Teología Histórica*, València, Facultat de Teologia, 2000, pàg. 60-64; ESPONERA CERDÁN, Alfonso: “José Teixidor op (1694-1775): los Borjas y San Vicente Ferrer”, a *Anales Valentinus*, XXVII, 2001, pàg. 121-141.

40. La canonització se celebrà solemnement a Roma. Després de la cerimònia oficiada per Calixte III a Sant Pere, on s'ennaltiren les virtuts del personatge, es celebrà una processó que devallà des del convent de Santa Maria Sopra Minerva fins, de nou, a la basílica de Sant Pere, amb assistència de la Cúria en ple (*Acta Sanctorum*, op. cit., pàg. 525; TEIXIDOR, José: *Vida...*, op. cit., vol. II, pàg. 591; *Acta Capitulorum...*, op. cit., pàg. 263-264).

entre ells el guariment d'un parent dels ducs que patia lepra⁴¹. No cal dir que la canonització suposà l'acompliment dels anhels dels ducs bretons, aconseguint que la figura del nou sant restés per sempre més associada a la casa ducal. En aquest sentit, el 14 de juliol de 1455 Calixt III envià una carta al duc Pere II en la que l'informava de la finalització de la causa i el felicitava pel grau d'implicació d'ell i els seus predecessors, afirmant que la mateixa suposaria "*pour votre personne et votre illustre maison une gloire qui ne périra point*"⁴².

El ressò de la canonització es va sentir en altres indrets de la Bretanya, per exemple, a Rennes, on sabem que la seva presència aixecà gran expectació en predicar-hi durant més de vuit dies i obrant diversos miracles⁴³. Això explicaria que, el 23 de maig de 1456, poc després de la canonització, es fundés al convent dels Jacobins una confraria sota el seu patrocini⁴⁴, una de les més antigues documentades en territori francès⁴⁵. La promoció que els dominicans bretons duïen a terme de la seva figura des de feia anys motivà que els frares de Quimperli li dediquessin una capella a l'església del seu monestir, igualment, després d'haver estat canonitzat⁴⁶. Tot i que no era un dels més venerats, es detecten petjades del seu culte a les diòcesis de Tréguier i Saint Brieuç, on predicà durant el sojorn bretó⁴⁷, a més de la localitat de Guérande, on hi feu el propi⁴⁸. S'atesta també un interès devocional pel sant valen-

41. LE MENÉ, J. H.: "Les reliques...", op. cit., pàg. 13.

42. MOUILLARD, J. M., op. cit., pàg. 326-327. A la butlla de canonització emesa per Pius II, igualment, s'esmenta el protagonisme dels ducs bretons en el procés (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 438).

43. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 405; BLANCHARD, R.: "Saint Vicent Ferrier a Rennes", a *Mélanges d'Histoire et Archéologie bretonnes*, 2, 1858, pàg. 19-21.

44. MARTIN, Hervé: *Les ordres...*, op. cit., pàg. 338. La gran devoció existent a Rennes explica que, el 1523, el bisbe de Vannes André Hamon donés un peroné del cos sant a la seva germana Isabel, en aquell moment abadesa de Saint Georges de Rennes. Més tard, la relíquia fou tramesa a Pleubihan, on encara es venera en l'actualitat (sobre aquesta relíquia vegeu LE MENÉ, J. H.: "Les reliques...", op. cit., pàg. 14).

45. El valor de la dada és encara més significatiu si tenim present que a Vannes, on es conservaven les despulles del personatge, no trobem una confraria amb aital advocació fins el 1645 (BOURHIS, Claire: *La confrérie Saint-Vincent-Ferrier de Vannes*, Université Rennes 2-Haute Bretagne, treball dirigit per Georges Provost, *non vidimus*, un resum del mateix a http://www.uhb.fr/sc_sociales/crhisco/site/Seminaire2.pdf, link actiu el gener de 2008).

46. MARTIN, Hervé: *Les ordres...*, op. cit., pàg. 366. La promoció de la figura del frare valencià que es duia terme des de la seva orde se'ns revela polièdricament. Per exemple, alguns dels testimonis enquestats a la Bretanya el 1453 van declarar que, des de feia temps, molts predicadors bretons cantaven les bondats del personatge des del púlpit en les festivitats més assenyalades (SMOLLER, Laura A.: "A case...", op. cit., pàg. 167).

47. MINOIS, G., op. cit., pàg. 22, 38 i 40; BARTHELEMY, A. de: "Saint Vicent Ferrier dans le Diocèse de Saint Brieuç", a *Revue de Bretagne*, 6, 1874, pàg. 121-124.

48. LEVESQUE, J. D.: "Saint Vincent Ferrier à Guérande: vendredi 8 avril 1418", a *Documents pour servir à l'Histoire de l'Ordre de Saint-Dominique en France*, 35, 2000, pàg. 13-21.

cià en regions adjacents a la Bretanya, com per exemple a Angers (Maite et Loire), on el 1471 es representà, a la plaça del mercat, una *vita* de Sant Vicent Ferrer⁴⁹. Més al sud, el seu pas per la regió va fer que, immediatament després de ser elevat als altars, se li dedicués una capella a l'església del convent de dominicans d'Aix-en-Provence, i una segona al de Colliure el 1457⁵⁰.

CELEBRACIÓ DE LA CANONITZACIÓ A LA CORONA D'ARAGÓ

A la pàtria del personatge, feia temps que des de certs sectors també es pressio-nava per aconseguir elevar la figura de Vicent als altars. Així, el 1454 el dominicà Martí Trilles aconseguí que el Consell de la ciutat s'impliqués econòmicament en l'assumpte, ja que el procés era costós. Molt probablement, la corporació municipal va accedir no tant per motius religiosos, sinó perquè “*la qual cosa serà molt gran honor axí de la dita ciutat com de tot lo regne, que hun religiós tal e natural d'aquesta ciutat fos canonitzat*”⁵¹. A València, es desitjava i es requeria la figura d'un sant patró que prestigiés i donés cohesió a una ciutat que es trobava en ple apogeu social i econòmic. Aquesta sacralització de la vida civil forma part de processos habituals a la baixa edat mitjana caracteritzats per la construcció de figures de sants patrons que tenien com a missió atorgar prestigi i una identitat pròpia a la comunitat a la que representaven⁵².

Pot afirmar-se, també, que en produir-se aquesta universalització de la figura vicentina, s'adobà i es va contribuir a fer més gran un procés interactiu encetat anys enrere entre la formació identitària del sant i la de la ciutat de València, culminant en la celebració que es va fer arran de la canonització. És lògic, per tant, que en un pregó pronunciat el 30 de gener de 1456 les autoritats municipals de València fessin una crida pública als ciutadans per participar a la celebració litúrgica del dia

49. Tenint en compte que Angers es comptava en aquell moment entre els dominis dels Anjou, la representació, de ben segur, te a veure amb la petició de relíquies del sant que René d'Anjou va fer el 1456 al duc Pere II de Bretanya (GUILLOUËT, Jean-Marie: *Les portails de la cathédrale de Nantes. Un grand programme sculpté du XVe siècle et son public*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2003, pàg. 96).

50. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 161; DIAGO, Francisco: *Historia de la Provincia de Aragón de la Orden de Predicadores*, Barcelona, Sebastián de Cormellas, 1599, fol. 273r.

51. RUBIO VELA, Agustín (ed.): *Alfons de Borja y la ciudad de Valencia (1419-1459)*, València, Fundación Valencia Tercer Milenio, 2000, pàg. 86 i 204-205, doc. 101. Igualment, l'octubre de 1453 els predicadors de València van aportar una quantitat per costejar despeses relacionades amb el procés de canonització (GÓMEZ GARCÍA, Vito T., op. cit., pàg. 11-12).

52. SÁNCHEZ FERRO, Pablo: “La ciudad en procesión: estudio sobre traslación de reliquias (centrado en el ejemplo de San Fructos, patrón de Segovia)”, a *Espacio, Tiempo y Forma*, serie IV, Hª Moderna, t. 12, 1999, pàg. 47-65.

següent, que consistí en una processó que partí de la Seu, passà pel convent de predicadors i retornà a la catedral, on s'oficià una missa amb sermó⁵³, sense que l'absència de les despulls vicentines restés ampul·lositat als actes, atès que s'exhibí amb orgull una capa que es deia havia estat propietat del sant. Coincidint amb les celebracions, un nen anomenat Vicent salvà la vida miraculosament en caure del campanar del monestir de predicadors⁵⁴.

Dos anys després, la celebració es festejava a València amb una sèrie d'elements que ja es poden considerar propis, i amb el pas del temps, començaren a representar-se entremesos que narraven episodis vitals del sant⁵⁵. No cal dir que la canonització va fer créixer el nombre de protectors salutífers de la ciutat, entre els que ja es comptaven sant Vicent Màrtir, sant Jordi i l'Àngel Custodi⁵⁶. Talment, documentem com alguna corporació civil va prendre el nou sant com a patró. És el cas dels boneters que, just després de la canonització, van fundar una confraria que

53. El mateix any, el Consell General decidí declarar festiu el dia 5 d'abril, data de traspàs del personatge. Per aquestes qüestions vegeu DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 434; TEIXIDOR, José: *Vida...*, op. cit., vol. II, pàg. 608-609; SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 468; cfr. RUBIO VELA, Agustín (ed.), op. cit., pàg. 244-246 i 248, doc. 129 i 132. Una altra volta, les autoritats municipals reconeixien la importància que "(...) *hun tal fill de la dita ciutat sia canonitzat e haüid per sanct e en la glòria de paradís, lo qual incessantment pregarà e haurà per recomanada la dita ciutat*" (Ibidem, pàg. 245, doc. 129).

54. "En lo dit any, primer de febrer, feren professo per sent Vicent Ferrer, de la Seu al monestir de Preycados, e portaren hy la sua capa, lo qual fon canonizat lo dia de sent Pere e de sent Pau en Roma per papa Caristi. E aquel dia caygue hun fadri qui dien Vicent del campanar de preycados, e no's feu nengun mal" (*Dietari del capellà d'Alfons V el Magnànim*, Zaragoza, Anubar, 1991, pàg. 182).

55. De fet, el 1502 la celebració sembla trobar-se plenament consolidada, atès que el 4 d'abril d'aquell any el consell municipal publicava un ban on convidava als ciutadans a participar-hi "per seguir la loable y antiga costum" (ORELLANA, Marcos A. de: *Valencia antigua y moderna*, València, Acció Bibliogràfica Valenciana, 1924, vol. III, pàg. 31). Algún cop s'ha dit que la institució d'una processó anual en honor de Sant Vicent no es va produir fins el 6 d'abril de 1472. Aquell dia la corporació municipal va decidir instituir la celebració per al dia següent. La processó havia de sortir de la Seu pel portal que donava a la plaça de la Fruita, baixaria pel carrer del Bisbe, continuaria pel carrer de l'Hospital de Sant Joan i es dirigiria al convent de predicadors, on s'havia de celebrar l'ofici. Tot seguit es retornaria a la Seu passant pel carrer de Sant Esteve i la plaça de l'Herba (Ibidem, pàg. 12). Encara que no s'ha posat de relleu, la celebració de 1472 segurament s'ha d'entendre en el context d'un fet molt concret, i que no és altre que la translació de les despulls dels pares i germans del sant a la capella de sant Vicent Ferrer del convent de predicadors (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 165).

56. NARBONA VIZCAÍNO, Rafael: "La fiesta cívica: rito del poder real. Valencia, siglos XIV-XVI", a *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Actas. El poder real en la Corona de Aragón (siglos XIV-XVI)*, Zaragoza, Diputación General de Aragón, Departamento de Educación y Cultura, 1994, tomo I, vol. III, pàg. 411-412; Ídem: *Memorias de la ciudad. Ceremonias, creencias y costumbres en la historia de Valencia*, València, Ajuntament de València, 2003, pàg. 77.

ha esdevingut un dels primers casos del seu patronatge a una corporació civil⁵⁷. Significativament, establiren la seva seu en un dels espais vicentins més emblemàtics, la casa natalícia del sant, ubicada al carrer del Mar i que havien adquirit als frares predicadors el 1498⁵⁸.

El convent de predicadors de València, del qual havia estat prior, fou un altre dels indrets importants de culte vicentí a la capital del Túria. A més de la presència d'algunes relíquies del seu cos, es té constància de diverses imatges amb la seva representació, alguna de les quals es considerava una vera efigie, la qual demostrà eficaçment la facultat d'obrar miracles segons recullen diversos erudits vinculats a la tradició domèstica. A més, el 1458 s'executà un retaule dedicat al sant per commemorar la canonització, moble que fou costejat, en part, pel municipi valencià. El moble anava destinat a la capella que el monestir li consagrà, ubicada als peus de l'església conventual, un espai que el 1472 va rebre les despulles dels familiars del sant. Igualment, el pas dels anys va fer que la cel·la que havia acollit el frare fos un indret venerat com a relíquia en si mateix, en el qual s'instal·là a mitjans del segle XVI la germandat dels Cavallers de la Cel·la de Sant Vicent Ferrer⁵⁹.

Tornant enrere, el testimoni festívol que ens ofereix la ciutat valenciana il·lustra a la perfecció sobre un tipus de celebració que també es dugué a terme en altres viles i ciutats de la Corona catalano-aragonesa. És el cas de Cervera (Lleida), on existia una devoció especial pel sant recolzada en el seu pas per la vila el 1409 i en algun

57. Segons Teixidor, el primer cop que es documenta aquesta institució benèfica és el 1491, moment en què tenim constància que la confraria dels boneters celebrava la festivitat de sant Vicent Ferrer al convent de predicadors (TEIXIDOR, José: *Antigüedades de Valencia*, València, Imprenta de Francisco Vives Mora, 1895, vol. II, pàg. 307; Ídem: *Vida...*, op. cit., vol. II, pàg. 621).

58. Per a la casa natalícia de sant Vicent Ferrer vegeu SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 37-38; RODRÍGUEZ DE LOS RÍOS ARCE, Francisco: *La casa natalícia de San Vicente Ferrer; su historia*, València, A. López y Compañía, 1923; MONZÓ NOGUÉS, Andrés: "Casa natalícia de San Vicente Ferrer", a *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, XXXV, 1955, pàg. 20-32; CABANES PECOURT, María de los Desamparados: "Memorial sobre la compra de la casa natal de San Vicente Ferrer por la ciudad de Valencia", a *Revista de Filología Valenciana*, 7, 2000, pàg. 7-15. L'immoble, encara avui conservat, tot i que amb modificacions, es compta entre les propietats de la confraria fins el 1573, data en què fou venut a la ciutat, i s'incorporà a la nòmina d'espais visitats pels fidels valencians. En aquest sentit, sabem que la processó de la festivitat del sant celebrada el 5 d'abril de 1502 passà pel carrer del Mar, el que segurament es justifica per l'existència de la seva casa natalícia (ORELLANA, Marcos A. de, op. cit., vol. III, pàg. 31). També, tenim constància de les pregàries efectuades allà el 1541 pel Capítol de la Seu de València per l'èxit militar de l'armada imperial en la conquesta d'Alger, a més de la celebració d'una processó que, entre altres llocs, passà per l'esmentada casa del sant (MARTÍ MESTRE, Joaquim (ed.): *El <Libre de Antiquitats> de la Seu de Valencia*, València-Barcelona, Institut Universitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, vol. I, pàg. 158).

59. Sobre la devoció vicentina al convent valencià vegeu VELASCO GONZÁLEZ, Alberto: "Dos arquetips iconogràfics i dos models de difusió en la iconografia primerenca de sant Vicent Ferrer", a ESPAÑOL, Francesca; FITÉ, Francesc (eds.): *Hagiografia peninsular en els segles medievals*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 2008, pàg. 252-263.

dels episodis narrats pels seus primers hagiògrafs⁶⁰. Arran de la canonització, el 5 de gener de 1456 el Consell Municipal manifestà la voluntat de “(...) *fer solemnitat, capella e retaule*”, per commemorar-la. La pròpia institució, paral·lelament, organitzà una solemne processó “*la qual sie cridada ab trompes per la vila e sien sonats los senys e amprades les confraries*”, que va recórrer el carrers de la vila, partint des de Santa Maria i finalitzant al monestir de predicadors, on es va fer missa i sermó “*en lo qual hoirets los miracles e santa vida del dit sant Vicent*”. Finalment, l'encàrrec del retaule es va acabar materialitzant, i en resta testimoni a través d'una sèrie de compartiments conservats al MNAC i al Musée des Arts Décoratifs de Paris. El moble, executat pel pintor Pere Garcia de Benavarri, s'ha convertit en un dels testimonis més primerencs de la iconografia del sant a la Península, atès que fou executat amb immediatesa a l'elevació del sant als altars⁶¹.

Poc més tard, Girona també celebrava la canonització. L'1 d'abril de 1456 els jurats de la ciutat, assabentats de la canonització, dictaren unes ordinacions en les que es convocava al poble a participar en la missa que se celebraria a la catedral el diumenge següent. Seguidament, d'allà havia de partir una processó que passaria pel convent de predicadors, on es farien “*laors e gracies*” davant “*l'altar aqui novellament construhit, per reverencia del dit Sant novellament canonitzat*”, i es tornaria a la catedral⁶². L'altar esmentat, cal dir-ho, és un dels testimonis més primerencs del culte al sant a Catalunya. Quelcom similar es documenta al convent de predicadors de Mallorca, on el mateix any s'inicià la construcció d'una capella a ell dedicada, iniciativa que s'ha relacionat amb els actes de celebració de la canonització. Allà mateix, el 1458, ja funcionava una confraria sota el seu patrocini, una de les primeres

60. Fins fa ben poc només es coneixien referències indirectes sobre el seu pas per la capital de la Segarra (Idem: “El periple de sant Vicent Ferrer per les terres de Lleida i la Franja”, a *Arrels Cristianes. Presència i significació del cristianisme en la història i la societat de Lleida*, vol. II, Lleida, Pagès Editors, 2008, pàg. 276-277). Documentació apareguda recentment demostra que, efectivament, el sant passà per Cervera el 1409 (publica els documents LLOBET PORTELLA, Josep M^a: “La predicació del cristianisme als jueus de Cervera (1339-1492)”, *Tàmid*, 4, 2002-2003, pp. 27-34).

61. Pel que fa a la documentació certerina consulti's LLOBET I PORTELLA, Josep M^a: “Algunes precisions sobre el retaule gòtic de la Mare de Déu i sant Vicenç Ferrer de l'església de Sant Domènec de Cervera”, a *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 7, 2003, pàg. 109-113. Quant al retaule, a part del treball anterior, vegeu VELASCO GONZÁLEZ, Alberto: “Mare de Déu i el Nen, sant Vicent Ferrer i donants. Professió de sant Vicent Ferrer”, a *Patrimoni dispers. L'esplendor medieval a la Segarra*, Cervera, Museu de Cervera, 2007, pàg. 34-40.

62. BATLLE PRATS, Lluís: “La canonització de San Vicente Ferrer y su conmemoración en Gerona”, a *Analecta Sacra Tarraconensia*, XXVII, 1954, pàg. 5-8. Per al pas del sant per la ciutat vegeu GIRBAL, Enric C.: “Memorias de las predicaciones de S. Vicente Ferrer en Gerona”, a *Revista de Gerona*, VI, 1882, pàg. 116-121; BATLLE PRATS, Lluís: “San Vicente Ferrer en Gerona”, a *Analecta Sacra Tarraconensia*, XXVI, 1953, pàg. 145-150; COLL, José M^a: “San Vicente Ferrer en Gerona”, a *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, XXXV, 1955, pàg. 52-56.

documentades arreu⁶³. Com passa en altres indrets, la devoció existent a Mallorca pel frare valencià es justifica pel sojorn que hi va fer entre els anys 1413 i 1414⁶⁴.

Nàpols fou un altre dels focus on la devoció vicentina arrel·là ràpidament, el que troba justificació plena en la presència d'Alfons el Magnànim i la seva cort. El grau d'implicació del rei en el procés que va portar a la canonització va ser molt alt, el que segurament suposà que a la capital panormitana es realitzés una de les enquestes prèvies –inexplicablement, en detriment de València–, on arribà a declarar com a testimoni el propi monarca⁶⁵. Un cop aconseguit l'objectiu d'elevat als altars un personatge oriünd del regne propi que, a més, havia mantingut una intensa relació personal amb el casalici reial, calia dignificar i enaltir la seva memòria. Immediatament després de la canonització, vers 1455-1456, Pietro Ranzano, un frare dominicà del convent de San Domenico de Palerm que havia col·laborat activament en la mateixa⁶⁶, membre de la cort del Magnànim, fou l'encarregat de redactar la que es considera la seva *vitae* oficial, executada a instàncies del papa Calixt III i del Mestre General de l'Orde dels Dominicans, Marcial Auribelli, amb la que es

63. ZAFORTEZA MUSOLES, Diego: “La devoción vicentina en Mallorca”, a *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, XXXV, 1955, pàg. 125-163; PÉREZ MARTÍNEZ, Lorenzo: “Devoción de la ciudad de Palma a San Vicente Ferrer”, a *Studia. Revista Mensual de Cultura Religiosa*, 315-316, 1955, pàg. 188-199. D'aquest culte iniciàtic en resta igualment testimoni a través d'un compartiment de retaule, segurament el central, amb una de les representacions vicentines més antigues de la Península. S'atribueix a Rafel Mòger i es conserva en una col·lecció particular de Palma. Tot i que se'n desconeix la procedència exacta, el Dr. Llompart la considera la primera imatge del sant venerada a Palma, i quant al seu origen, proposa el convent de predicadors, l'indret on es concentrava el seu culte (LLOMPART, Gabriel: “Una nueva tabla mallorquina de Rafael Mòger”, a *Archivo Español de Arte*, LXXIV, 294, 2001, pàg. 183-186).

64. Per al periple mallorquí del sant vegeu ESPONERA CERDÁN, Alfonso: “*Hi era ab la ajuda de Déu a ops de las ànimas molt profitós*. San Vicente Ferrer en Mallorca”, *Escritos del Vedat*, XXXV, 2005, pàg. 89-125, que recull la bibliografia precedent.

65. Així, en una carta signada a Nàpols el 6 d'octubre de 1450, el monarca sol·licitava al papa Nicolau V la canonització de mestre Vicent, a la vista de la seva santa vida i dels molts miracles que obrà. En un segona misiva, aquesta del 28 d'abril de 1455, el monarca informava al papa que li enviava una ambaixada per inquirir-li sobre idèntic assumpte, “*la qual cosa, lo dit senyor, per molts sguarts, reputarà singular gràcia, principalment, per aquell ésser natural de la ciutat de València, (...) mas encara lo dit Sant Pare e tota Spanya se deuen congratular e dar laors a Nostre Senyor Déu*” (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 426-431; MARTÍNEZ FERRANDO, Ernest, op. cit., pàg. 129-132, docs. 80-81; GENOVÉS AMORÓS, Vicente, op. cit., pàg. 29-40. De la declaració d'Alfons el Magnànim en l'enquesta napolitana ja en resta testimoni en la butlla de la canonització emesa per Pius II el 1458 (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 441).

66. Sobre el paper de Ranzano a la canonització de Vicent Ferrer vegeu BARILARO, A.: “Pietro Ranzano, vescovo di Lucera, umanista domenicano di Palermo”, a *Memorie Domenicane*, 94-95, 1977-1978, pàg. 41-48 i 125-129. Sobre la seva figura vegeu també CONIGLIONE, Matteo Angelo: *La provincia domenicana di Sicilia: notizie storiche documentate*, Catania, Tip. F. Strano, 1937, pàg. 29-34 i 176-184.

contribuïa a la promoció del nou culte⁶⁷. Per altra banda, com a colofó al clima d'exaltació vicentina que es vivia a Nàpols, Ferran, el fill bastard del monarca, fou el promotor d'una capella erigida a San Pietro Martire, per a la que cap al 1460 el pintor Colantonio executaria un retaule consagrat a la vida del sant; com no podia ser d'una altra manera, els mentors de l'encàrrec agafaren com a suport textual el text de Ranzano⁶⁸. Ara, sant Vicent Ferrer ja era un sant més al servei del casalic catalanoaragonés⁶⁹, i l'encàrrec de la capella i el retaule així ho demostra. Una altra volta, s'instrumentalitzava el seu culte i es presentava a un sant especialment proper a la família reial, procés que es pot equiparar al que havien dut a terme prèviament els ducs de Bretanya⁷⁰.

EL SANT TÚMUL A VANNES

Més amunt hem vist com, el 8 d'abril de 1419, tres dies després del seu traspàs, el cos de Vicent Ferrer fou sebollit a la catedral de Sant Pere de Vannes. Ràpidament, la tomba va esdevenir un veritable *locus sanctus*, ja que a part dels miracles que obrà en vida, van començar a produir-se d'altres davant del seu túmul⁷¹. Malaura-

67. El text de Ranzano es reproduïx a *Acta Sanctorum*, op. cit., pàg. 482-512. N'efectua una aproximació al mateix ESPONERA CERDÁN, Alfonso: "Uno de los focos de la presentación apocalíptica de la figura de San Vicente Ferrer", a *Escritos del Vedat*, XXX, 2000, pàg. 361-362. Vegeu també WITTLIN, Curt: "Sobre les vides de sant Vicent Ferrer compilades per Ranzano, Antonino i Miquel Peres: amb una edició de la <Vita sancti Vincentii> de Francesc de Castiglione", a *Anuari de l'Agrupació Borrianenca de Cultura*, 5, 1994, pàg. 5-27.

68. Per al retaule vegeu BOLOGNA, Ferdinando: *Napoli e le rotte mediterranee della pittura: da Alfonso il Magnanimo a Ferdinando il Cattolico*, Napoli, Società napoletana di storia patria, 1977, pàg. 91 i 109-110, fig. 64; RUSCONI, Roberto: "Vicent Ferrer e Pedro de Luna: sull'iconografia di un predicatore fra due obbedienze", a *Conciliarismo, stati nazionali, inizi dell'umanesimo: Atti del 25 Convegno storico internazionale dell'Accademia Tudertina e del Centro di Studi sulla Spiritualità Medievale*, Spoleto, Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo, 1990, pàg. 222-223 i 231; MOLINA, Joan: "La hagiografía del poder. Acerca del sentido político de las imágenes de santos producidas en Nápoles y Barcelona a mediados del Cuatrocientos", a *El Mediterráneo y el arte español. Actas del XI Congreso del CEHA*, València, 1996, pàg. 89-90, fig. 2.

69. JASPERT, N., op. cit., pàg. 1846.

70. Tal com ocorre amb el casalic ducal bretó, els monarques catalanoaragonesos apareixen esmentats en la butlla de canonització emesa el 1458 per Pius II (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 438).

71. Per als miracles produïts amb posterioritat a la mort del sant, molts d'ells davant el seu sepulcre, vegeu GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, Vicente, op. cit., pàg. 265 i ss. Una anàlisi més profunda a NIEDERLENDER, Philippe: *Les miracles chez saint Vincent Ferrier*, Thèse de doctorat, Université de Strasbourg II, 1986, *non vidimus*, que determinà que els miracles ocorreguts davant el túmul foren menys nombrosos que els produïts a distància –en una proporció d'un 35% vers un 65%.

dament, les reformes executades a l'interior de la catedral amb el pas dels segles han provocat que res es conservi del magnífic sepulcre baixmedieval descrit a les fonts⁷². El mateix s'emplaçà al cor, just al davant de la trona episcopal que mirava vers l'altar major, dins d'una cripta-passadís que comunicava amb el transsepte⁷³, la qual tenia com a funció permetre als fidels entrar en contacte amb les relíquies sense alterar el desenvolupament del culte canonical. Antist, el 1575, seguint algun dels testimonis enquestats a Vannes, ens indica que “*fué enterrado en un solemne y fuerte sepulcro*”, a la vegada que ens comenta com, en visitar-lo els encarregats d'efectuar l'enquesta a Vannes –cap al 1453–, el van trobar “*que tenia sobre sí un principal túmulo de piedra, armado de cuatro columnas, y cubierto con un paño de oro*”⁷⁴, pel que no resta cap mena de dubte sobre la tipologia de sepulcre davant la qual ens trobem, la d'urna funerària sustentada per quatre columnes o pilars⁷⁵, una de les més difoses a l'edat mitjana, especialment en aquells indrets on arribava un nombre elevat de pelegrins tot cercant intercessió taumatúrgica. Com molts altres sepulcres executats arreu d'Europa en aquell temps, sembla que la tomba incorporava un altar⁷⁶, encara que

72. De 1454 a 1550 la catedral de Vannes fou totalment renovellada, procés iniciat en temps del bisbe Yves de Ponsal. La reconstrucció de les naus i de les capelles -consagrades el 17 de març de 1476- fou seguida de la refecció de la façana i del porxo, mentre que al segle XVI es va fer el propi amb el transsepte i el cor. Al segle XVIII i XIX es realitzaren novament importants reformes que transformaren l'edifici per complet, finalitzant-se un nou cor el 1774. Sobre aquests processos vegeu LE MENÉ, J. H.: “La cathédrale...”, op. cit., pàg. 81-120; LEGUAY, Jean-Pierre: *Un réseau urbain au moyen âge: les villes du duché de Bretagne aux XIV^eème et XV^eème siècles*, Paris, Librairie Maloine Éditeur, 1981, pàg. 61 i 192; GUYOT, Véronique: “Stockage et vente de matériaux sur le chantier de la Cathédrale de Vannes”, a *Artistes, artisans et production artistique en Bretagne au Moyen Age*, Rennes, Université de Haute Bretagne, 1983, pàg. 239-243; MUSSAT, André: “La Cathédrale...”, op. cit., pàg. 294-312; Ídem: *Arts et Cultures...*, op. cit., pàg. 101-102; PRIGENT, Christiane, op. cit., pàg. 112 i 212-213.

73. La ubicació la confirmem a través de fonts diverses, per exemple, el testament de la duquessa Joana, que el 1433, deixà estipulada la voluntat de ser enterrada prop del túmul sant, tot esmentant que aquest es trobava al cor (vid. supra n. 17). Antist, precisant més, ens indica que el sepulcre es trobava “*(...) dentro del coro ante la silla obispal, hacia el altar mayor*” (GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 261). Per la seva part, en la vida vicentina que redactà vers 1775, el pare Teixidor comenta únicament que aquesta primera tomba es trobava al cor (TEIXIDOR, José: *Vida...*, op. cit., vol. II, pàg. 574), mentre que Sanchís Sivera, més laconicament, esmenta que es localitzava entre el cor i l'altar major (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 424-425).

74. Allà van poder veure “*tantas imágenes de cera, tantos lienzos, tantos palos a cojos, tantas cruces de madera, y tantos féretros o ataúdes de muertos resucitados por el maestro Vicente, que en muchos días no se pudiera hacer arancel de todo ello*” (GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 267). Cfr. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 430.

75. Antist no fou el primer en deixar testimoni que es tracta d'un sepulcre elevat. Miquel Pèrez, en la seva vida del sant editada a València el 1510 ja comenta com el cos del frare valencià fou dipositat: “*en hun alt y solemne sepulcre*” (PÉREZ, Miquel, op. cit., s. p.).

76. Sobre aquesta tipologia de sepulcre vegeu ESPAÑOL, Francesca: “Santo Domingo de la Calzada: el cuerpo santo y los escenarios de su culto”, a *La cabecera de la Catedral calceatense y el Tardor-*

la informació que posseïm sobre aquest punt és força escadussera. Malgrat desconeixem si el projecte inicial de sepulcre contemplava aquesta possibilitat, sabem que el 1430 el duc Joan V deixà una renda anual de 50 lliures per celebrar misses en l'esmentat altar, mentre que quatre anys després, la duquesa Isabel llegà 2.000 escuts d'or per la celebració al mateix altar d'una missa diària en honor del frare valencià⁷⁷. Aquestes són les úniques informacions que proporcionen les fonts sobre la qüestió, pel que és difícil fer-nos una idea de com s'organitzava el culte i la celebració en aquest espai.

El 5 d'abril de 1456, coincidint amb l'aniversari de la seva mort, a Vannes es decidí elevar el cos sant i donar-li un nou embolcall. Tal com hem vist en parlar de la cerimònia oficiada a Vannes el mateix dia de la canonització, no poden obviar-se les connotacions propagandístiques d'un acte solemne que havia de contribuir al relleu del culte vicentí organitzat al voltant de l'ara renovellat reliquiari petrí⁷⁸. A la cerimònia assistiren el duc Pere II i la seva muller, el cardenal d'Avinyó Alain de Coutigny, el Mestre General de l'orde de predicadors Marcial Auribelli, bisbes, arquebisbes, a més d'un nombre elevat de membres de l'orde i fidels, segons les fonts. S'exhumà el cos i les restes foren dipositades en una arqueta que es tancà amb tres panys, les claus dels quals havien de ser custodiades pel llegat papal, el duc i el bisbe de Vannes⁷⁹. Després d'una multitudinària processó pels carrers de Vannes, l'arqueta es diposità dins una nova tomba-reliquiari fabricada en pedra, situada aproximadament al mateix indret que la precedent i de la que ignorem si va incorporar un altar a la seva estructura.

Encara amb el sepulcre, un testimoni del segle XVI comenta que es trobava sota l'altar major, que era realitzat en marbre negre i que mesurava quatre peus d'alt per tres d'ample. En aquell moment, un reliquiari de plata custodiava el cap i les es-

románico hispano, Santo Domingo de la Calzada, Catedral de Santo Domingo de la Calzada, 2000, pàg. 260-263.

77. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 453.

78. No cal dir que la celebració, de ben segur, degué contribuir a fomentar la idea de *communitas* -pertinença a un grup que comparteix una sèrie d'interessos devocional- i a fer créixer la cohesió urbana dels habitants de la ciutat, facultats que s'acostumen a associar a aquest tipus de celebracions litúrgiques que implicaven la translació d'unes santes despulles. Sobre el tema vegeu SÁNCHEZ FERRO, Pablo, op. cit., pàg. 50-53.

79. *Acta Sanctorum*, op. cit., pàg. 525. Antist parla de la cerimònia de translació seguint les actes d'un dels Capítols Generals de l'Orde, el de Montpeller, i recull els detalls que hem anat esmentant, afegint que "*Acaecieron entonces muchos milagros, de los cuales en las actas ninguno se refiere en particular (...)*" (GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 314-315; cfr. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 431-433; TEIXIDOR, José: *Vida...*, op. cit., vol. II, pàg. 715-716; LE MENÉ, J. H.: "Les reliques...", op. cit., pàg. 13-14). L'arqueta de les tres claus encara es trobava al culte el 1633 o 1636, moment en què fou substituïda per un nou reliquiari d'argent (Ibidem, pàg. 15; THOMAS-LACROIX, M.: "Les reliques de Saint Vincent-Ferrier à la cathédrale de Vannes", a *Bulletin de la Société Polymathique du Morbihan*, 1931, pàg. 57).

patlles del sant, mentre que un segon contenia la resta de relíquies⁸⁰, del que deduïm que s'havia produït algun tipus de modificació des de l'elevació del cos al nou sepulcre el 1456 i, a la vegada, que els esmentats receptacles s'empraven segurament en usos devocionals que implicaven un desplaçament i exhibició de les relíquies, dels que malauradament no ens ha pervingut cap testimoni⁸¹. El fet no estranya, atès que es documentem arreu força casos on la tomba s'obre, i les despulles s'instal·len en arquetes o reliquiaris que, junt al sepulcre convertit en cenotafi, igualment impregnats de la *virtus* del sant, esdevenen objectes de devoció complementària⁸².

Com en el cas del túmul primitiu, aquest tipus de tomba elevada, de la que desconeixem si també ostentava els usos d'altar, permetia al fidel situar-se sota la protecció del sant en dur a terme pràctiques terapèutiques com la de passar per sota de l'urna i la *incubatio*⁸³, les quals permetien establir una relació privilegiada amb les relíquies, a la vegada que mantenir un contacte transcendent i interactiu amb el sant i, de retop, amb Crist. No hi faltaven les habituals llànties d'oli que cremaven dia i nit, a més d'una *tabula* on es recollien a manera d'inventari els prodigis obrats per sant Vicent Ferrer⁸⁴. Junt al túmul es documenten imatges votives relacionades

80. MARTÍNEZ FERRANDO, Ernest, op. cit., pàg. 21, n. 23. Le Mené és l'únic que esmenta la col·locació el 1456 d'algunes relíquies en receptacles aliens al sepulcre reformat (LE MENÉ, J. H.: "Les reliques...", op. cit., pàg. 13).

81. Sanchís és l'únic que comenta una translació de les despulles poc després de l'elevació de 1456: "*Pocos años después de esta traslación, fué sacado del túmulo el santo cuerpo y colocado en altar aparte, dejando en la urna de mármol algunos huesos del propio cuerpo, para que orasen los fieles ante aquel sepulcro*" (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 459).

82. És el cas del sepulcre de sant Patern, que també s'aixecava sobre quatre pilars, venerat a la catedral de Vannes en el marc del romiatge del *Tro-Breiz*, i del de sant Guénael (LE MENÉ, J. H.: "Les reliques...", op. cit., pàg. 6 i 11). Sobre aquest tipus de pràctiques vegeu els exemples esmentats a MALLET, Géraldine; PERRY, Patrick: "Les tombeaux de saints à l'époque romane: quelques exemples", a *Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, XXIX, 1998, pàg. 118. A Girona s'ha documentat recentment el cas d'un bust-reliquiari destinat al monestir de Sant Daniel, per a la tomba del sant patró, allà mateix custodiada. S'executà cap al 1425 i fou encarregat a l'orfebre Francesc Artau I (VALERO, Joan: "Un busto-relicario para el monasterio gerundense de San Daniel", a *Art i Memòria. XVII Congreso Nacional de Historia del Arte*, Barcelona, Universidad de Barcelona, en prensa).

83. La realització de la *incubatio* al sepulcre de sant Vicent Ferrer resta atestada pel cas de l'endimoniat Perrin Hervé, que fou guarit després de dormir prop del túmul (SMOLLER, Laura A.: "A case...", op. cit., pàg. 149-176). Sobre aquest tipus de pràctiques devocionals aplicades als sepulcres vegeu ESPAÑOL, Francesca: "Le sépulcre de Sant Ramon de Roda", a *Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, XXIX, 1998, pàg. 182-183 i 185; Ídem: "Santo Domingo...", op. cit., pàg. 258-264; Ídem: "Del frontal al sepulcro del santo", a *La catedral calceatense: desde el gótico al primer Renacimiento. 1230-1530*, en prensa. La popularitat d'aquest tipus d'actes pietosos troba peculiars evocacions en la pintura de finals del gòtic, tot posant de manifest una sèrie de detalls que coneixem a través de les fonts, com la presència d'exvots (MOLINA, Joan: "Hagiografía y mentalidad popular en la pintura tardogòtica barcelonesa", a *Locus Amoenus*, 2, 1996, pàg. 136-138).

84. PRIGENT, Christiane, op. cit., pàg. 487; SMOLLER, Laura A.: "Northern...", op. cit., pàg. 303. Conservem alguna representació antiga de la tomba, tot i que no sembla gran el grau de fidelitat res-

amb aquests miracles⁸⁵, de les quals únicament ens ha pervingut un curiós bust de fusta, avui servat a l'església de l'Ile-aux-Moines, ben a prop de Vannes, que segons la tradició reproduïx la vera efígie del frare⁸⁶. Als ulls del fidel, que l'exvot hagués estat en contacte amb la tomba de Vannes li conferia unes qualitats especials, pel que resta justificat que en un moment donat rebés culte d'una manera autònoma fora del context original per al que fou creat.

CULTE, DEVOCIÓ, RELÍQUIES

Fou força habitual a l'Edat Mitjana el venerar a certs personatges als que Roma encara no havia canonitzat, és a dir, que no havien entrat a formar part del santoral cristià. Gràcies al coneixement que es tenia d'esdeveniments miraculosos obrats per ells, la devoció que se'ls professava motivava entre el poble una mena de canonitzacions prèvies a les oficials, o el que és el mateix, se'ls feia sants abans que ho dictaminés la pròpia església. El poble els venerava i d'aquests cultes ens han pervingut nombrosos testimonis, fenomen del que no s'escapa sant Vicent Ferrer. Un dels seus primers biògrafs, Vicent Justinià Antist, el 1575, parlava ja d'aquesta devoció anterior a la canonització i la situava no només a Vannes, on es produïen infinitat de

pecte a l'original. Així, la inclosa a la tapisseria encarregada pel bisbe Martin de Vannes (1600-1622) no s'adequa a la tipologia esmentada sobre quatre pilars, ja que mostra una estructura rectangular sobre la que es disposa una lauda sepulcral amb la imatge del finat (vegeu un detall a MUSSAT, André: *Bretagne. Architectures et Identités*, Rennes, Presses universitaires de Rennes, 1997, pàg. 403). En relació a aquesta contradicció, l'únic biògraf que atesta que el sepulcre s'emplaçava al terra és Diago, que a través de les actes del Capítol General de l'Orde celebrat a Montpeller comenta que el finat "yazia en humilde suelo" (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 431). Aquesta manca de correspondència sembla que no respon a possibles modificacions, puix no serà fins després l'episcopat de l'esmentat bisbe que es produirà un renovació íntegra de la tomba, cap al 1648, i el 1776 el seu trasllat al transepte nord per facilitar-ne l'accés.

85. Poc temps després del traspàs del personatge, el nombre d'exvots dipositats a la seva tomba era força elevat, el que motivà que, el 31 d'octubre de 1419, el bisbe de Vannes determinés una distribució dels mateixos (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit, pàg. 428). El 20 de novembre de 1454, el prior dels carmelites de Boudon va explicar als jutges que havien d'instruir l'enquesta bretona per a la canonització el significat de cadascun dels exvots dipositats al túmul (Ibidem, pàg. 430). Gràcies a un dels testimonis de l'esmentada enquesta, sabem que sobre la tomba del sant hi havia una taula pintada que commemorava un dels miracles més coneguts del sant, el del nen trosejat (SMOLLER, Laura A.: "Half-Baked Babies, Chivalry and Miracles in Late Medieval Brittany: Stories from the Canonization of St. Vincent Ferrer", a *History in the Comic Mode: A Symposium in Honor of Charles T. Wood*, International Congress on Medieval Studies, Western Michigan University, Kalamazoo, Michigan, 1998, consultable online a <http://www.r3.org/wood/papers/smoller.html>, link actiu el gener de 2008).

86. El bust s'ha volgut veure com un encàrrec coetani a la canonització (NICOL, P.: "Autour..." , op. cit., pàg. 141-155).

miracles davant el seu túmul a la catedral de Sant Pere, sinó també en altres indrets de França, Itàlia i la Península⁸⁷.

Prèviament a la canonització, a Catalunya no manquen els exemples de pràctiques devocionals que atesten que el culte al personatge començava a estendre's. En aquest sentit, a l'enquesta de Nàpols, el bisbe de Mallorca declarà que, anys enrere, aconsellà a un home moribund de Barcelona de fer un vot a Vicent Ferrer prometent l'execució d'una imatge de cera amb el seu tamany i pes destinada a l'altar que s'havia dedicat al personatge en aquella ciutat, sense especificar l'església que l'acollia⁸⁸. A Itàlia, se'l venerava amb anterioritat a la seva canonització a Zanipolo (Venècia), on el 1450 existia ja una *scuola* –confraria– dedicada a *S. Vincenzo* que, més endavant, participaria activament en la processó celebrada a la ciutat per commemorar la canonització del valencià⁸⁹. En aquesta localitat la devoció portà a l'encàrrec d'un retaule dedicat al sant destinat a l'església San Giovanni i San Paolo, conjunt encara avui conservat en què s'emfatitza la seva vessant taumatúrgica i el seu caràcter de protector antipestífer, qualitat per la que era especialment invocat al Vèneto, tal com ocorria a la Bretanya⁹⁰.

87. GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, Vicente, op. cit., pàg. 271

88. SMOLLER, Laura A.: "Northern...", op. cit., pàg. 300. Que a la ciutat de Barcelona hi havia una certa devoció pel personatge ho demostren algunes notícies esparses. Per exemple, i malgrat desconeixem el moment en què s'inicià la devoció, es veu constància que a sobre de la font del palau reial major es veneraven les empremtes dels peus que, a sobre d'una pedra, deixà mestre Vicent després de predicar el 13 de setembre de 1403 (*Profecia de San Vicente Ferrer*, Vich, Imprenta del diari, 1809, opuscle imprès conservat al Servei de Biblioteca i Documentació de la Universitat de Lleida, Llegat Sol-Torres, caixa SANTIC, doc. 097; des d'aquestes línies agraeixo a Marina Bellmunt que m'hagi alertat sobre l'existència d'aquest document). La devoció pel sant a la ciutat de Barcelona resta justificada per una tradició hagiogràfica que el fa protagonista d'un miracle ocorregut el 1374, en què el sant va vaticinar l'arribada d'uns vaixells carregats de blat que els barcelonins esperaven per tal de combatre una important carestia (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 49-54). L'episodi es va popularitzar, el que va fer que s'incloués en alguns retaules dedicats al sant, com és el cas d'un que es conservava al claustre del monestir de predicadors de València (TEIXIDOR, José: *Vida...*, op. cit., vol. II, pàg. 765-766; VELASCO GONZÁLEZ, Alberto: "Dos arquetips...", op. cit., pàg. 253).

89. SBRIZIOLO, L.: "Per la storia delle confraternite veneziane: dalle deliberazioni miste (1370-1476) del Consiglio dei Dieci. Le scuole dei battuti", a *Miscellanea Gérard Meersseman* (Italia Sacra, 16), II, Padova, 1970, pàg. 754.

90. A Orvieto, pels volts de 1457, també se l'invocava com a protector antipestífer (RIESS, J. B.: *The Renaissance Antichrist. Luca Signorelli's Orvieto Frescoes*, Princeton, 1996, pàg. 96). Sobre la devoció i el retaule de Zanipolo vegeu GOFFEN, Rona: "Giovanni Bellini and the altarpiece of St. Vincent Ferrer", a *Studies Craig Hugh Smyth*, 2, pàg. 277-295, 1985, pàg. 278. Una altra mostra de l'interès que aixecava a Venècia la vida del sant ve donada per una *vita* manuscrita de Ranzano conservada a la Biblioteca del Palau Ducal de Venècia (classis IX-XCVI, 6, còdex LXI, fols. 49-95), donada a conèixer pel pare Fages (FAGES, P.: *Notes...*, op. cit., pàg. II-IV). A Venècia mateix, el 1496 es va imprimir un poema redactat igualment per Ranzano titulat *Versus pulcherrimi summarie continentes vitam Sancti Vincentii Valentini (...) compositi per (...) Petrum Ranzanum* (Ibidem, pàg. V-VII; ESPONERA CERDÁN, Alfonso: "Uno de los focos...", op. cit., pàg. 363).

Com ja s'ha comentat, Vicent Ferrer fou un personatge idolatrat en vida pels fidels degut a la fama que ostentava com a taumaturg solvent i polivalent. Les fonts parlen de les rebudes multitudinàries –gairebé messiàniques– que se li brindaven en entrar a viles i ciutats, fabricant-se inclús enginys de fusta per a que pogués circular sense problemes entre el fervor popular⁹¹. Entre altres llocs, documentem la seva construcció a la ciutat de València⁹², però el que crida més l'atenció és que en indrets com Lleida i Sant Mateu (Castelló), amb el pas del temps, es veneressin com a relíquies pel contacte mantingut amb el sant⁹³. Tot i la inventiva dels municipis per protegir-lo, molts cops els fidels aconseguien tocar l'idolatrat frare, i no només això, sinó que arribaven a esquinçar-li l'hàbit o la túnica, li prenien el bonet i, àdhuc, arrencaven els cabells de la cavalcadura sobre la que viatjava⁹⁴. Donada la seva fama com a taumaturg, aquestes preuades despulles es custodiaven amb gran estima, atorgant-les-hi propietats miraculoses. És exactament el que va ocórrer a Cardona (Barcelona), on li van estripar l'hàbit per complet durant la seva visita a la vila. Posteriorment, els pedaços s'empraven per guarir malalts col·locant-los sobre els seus cossos⁹⁵.

91. El pare Antist comenta que “*Salíanle a recibir en muchas ciudades y lugares en procesión con pendones y banderas (...) Y porque todos le querían tocar y besarle la mano, o tomarle algún pedazo de la ropa, hartas veces fue necesario hacer unos cuadros de madera y ponerle en medio, a veces a pie, y a veces caballero en su asnillo, como se venía. Mas ya no le podían tocar a él, echábanle sus ropas para siquiera alcanzasen al asnillo (...) le tomaban de la ropa y de los pelos de la cabalgadura por reliquias*” (GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, Vicente, op. cit., pàg. 133). El pare Diago explica que després de predicar a la catedral de Toulouse “*la gente que le aguardava a la puerta del templo para besarle las manos era tanta que quando salio por ella, (...) se vio en tal aprieto que para que no se ahogasse le huvieron de poner en una casa y hazer de presto un ingenio quadrado de quatro maderos para que dentro del pudiesse yr al Convento sin ser molestado de la gente. Aunque con todo eso tuvo harto trabajo. Porque con ser verdad que yva cavallero en su jumentillo en medio de aquel ingenio, procurava tanto la gente alcanzar a besarle las manos que las huvo de levantar sobre su cabeça. Y viendo los Tolosanos que no podían salir con esso, por alcanzar alomenos a tocarle la ropa, arrojavan hazia el sus vestidos (...)*” (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 378-379; cfr. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 387). Situacions similars s'atosten coincidint amb la seva entrada a Toledo el 30 de juny de 1411 (CATEDRA, Pedro M.: *Sermón, sociedad y literatura en la Edad Media: san Vicente Ferrer en Castilla: 1411-1412: estudio bibliográfico, literario y edición de los textos inéditos*, Salamanca, Junta de Castilla y León, 1994, pàg. 665), i a Castres el 1416, on també s'hagué de contruir un cercle de fusta per protegir-lo (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 395).

92. *Ibidem*, pàg. 339.

93. VELASCO GONZÁLEZ, Alberto: “El periple...”, op. cit., pàg. 278; DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 223.

94. GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, Vicente, op. cit., pàg. 133; MARTIN, Hervé: “La mission...”, op. cit., pàg. 139.

95. GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, Vicente, op. cit., pàg. 149; SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 141. En la nostra opinió, és molt possible que calgui identificar aquestes relíquies amb els fragments de roba que, segons un dels testimonis de l'enquesta de canonització de Toulouse,

Fou un costum força estès conservar i venerar com a veritables relíquies les trones i cadafals de fusta des de les quals predicà el sant, en principi, de naturalesa efímera, però que per motius devocionals van acabar conservant-se⁹⁶. És probable que tingués a veure amb aquesta pràctica conservacionista el fet que el frare valencià oficiés missa sobre els cadafals, el que, a part de fer necessària una consagració prèvia, sacralitzava l'estructura⁹⁷; emperò, la raó principal segurament rau en què, en definitiva, es tractava de relíquies de contacte. Un dels casos més significatius el trobem al convent de predicadors de Lleida on, segons el pare Villanueva, a la capella de sant Vicent Ferrer es venerava un dels cadafals des d'on predicà durant una de les seves visites a la ciutat⁹⁸. Es tracta d'una pràctica pietosa atestada en al-

posseïa el comte de Cardona i que emprava per guarir les malalties dels membres de la seva família (SMOLLER, Laura A.: "Northern...", op. cit., pàg. 300).

96. Són força nombroses les notícies que conservem sobre aquestes estructures que, segons el pare Diago, molts cops eren encarregades pel propi Vicent: "*Mandava hazer un tablado grande en alguna plaça con un corredor donde pudiesse predicar. En la otra parte del propio tablado le aderezavan un altar para dezir missa a vista de todos*" (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 106 i 291). En terres hispanes, una de les més interessants és la documentada a Múrcia, on el sant predicà a principis de 1411 -per a l'estada a Múrcia MARTÍNEZ CARRILLO, María de los Llanos: "Análisis y relación documental de la predicación murciana de San Vicente Ferrer", a *Anales de la Real Academia de Cultura Valenciana*, 73, 1995, pàg. 106-136. Segons Sanchís Sivera es tractava d'un "*tablado muy alto con su púlpito, en que decía Misa en un altar que para esto se le aderezaba*" (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 280). Partint dels testimonis enquestats a la Bretanya, Hervé Martin ha efectuat una anàlisi, fins i tot constructiva, d'aquestes estructures des d'on predicava mestre Vicent (MARTIN, Hervé: "La mission...", op. cit., pàg. 130; Ídem: "Les Bretons...", op. cit., pàg. 34-35). De la lectura de la documentació deduïm que hi havia estructures més complexes que altres, algunes de les quals incorporaven sistemes d'il·luminació i, fins i tot, es decoraven amb teixits, com per exemple la construïda a Ginebra el 1403 (MORENZONI, F.: "Vincent Ferrier et la prédication mendiante à Genève au XVe siècle", a *Mirificus praedicator: à l'occasion du sixième centenaire du passage de saint Vincent Ferrier en pays romand: actes du colloque d'Estavayer-le-lac, 7-9 octobre 2004*, Roma, Istituto storico domenicano, 2006, pàg. 287). Sobre els cadafals vicentins i les diferents tipologies documentades vegeu també CHÈNE, Catherine "La plus ancienne vie de Vincent Ferrier racontée par le dominicain allemand Jean Nider (ca. 1380-1438)", a *Mirificus praedicator: à l'occasion du sixième centenaire du passage de saint Vincent Ferrier en pays romand: actes du colloque d'Estavayer-le-lac, 7-9 octobre 2004*, Roma, Istituto storico domenicano, 2006, pàg. 147-148; CASSARD, Jean-Cristophe: "Vincent Ferrier en Bretagne...", op. cit., pàg. 85; MOREROD, Jean-Daniel: "Les étapes de Vincent Ferrier dans le diocèse de Lausanne", a *Mirificus praedicator: à l'occasion du sixième centenaire du passage de saint Vincent Ferrier en pays romand: actes du colloque d'Estavayer-le-lac, 7-9 octobre 2004*, Roma, Istituto storico domenicano, 2006, pàg. 281-282.

97. Documentem la consagració en el cas del cadafal construït a Ginebra el 1403 (MORENZONI, F.: "Vincent Ferrier et la prédication...", op. cit., pàg. 287, n. 12).

98. VILLANUEVA, Jaime: *Viaje literario a las iglesias de España*, vol. XVII, Madrid Imprenta de la Real Academia de la Historia, 1851, pàg. 248. Vicent Ferrer predicà a Lleida en dues ocasions, el 1409, data en què es va construir un cadafal al claustre de l'antiga catedral, ben a prop de la porta de la sala capitular, i durant la Quaresma de 1414 (VELASCO GONZÁLEZ, Alberto: "El periple...", op. cit., pàg. 267-286). Pleyán de Porta ens deixà testimoni d'una gran pedra llavorada, conservada a la

tres d'indrets, com per exemple a Chinchilla (Albacete), on a l'església parroquial es retia culte a les restes d'un que, a més, era portàtil⁹⁹. Al convent dels jacobins de Clermont (Auvèrnia), al segle XVIII encara es conservava una part de l'estrada en la que predicà el 1416, el que demostra que existí un culte organitzat al seu entorn¹⁰⁰, mentre que a Toulouse, on sojornà el mateix any, també es tenia especial veneració pels púlpits des dels quals va pronunciar els seus sermons¹⁰¹. No manquen els casos en què s'atribuïen qualitats taumatúrgiques a aitals estructures, com s'atesta, per exemple, en l'enquesta bretona de 1453-1454. En aquest sentit, un dels testimonis, Perrine Morin, que patia una malaltia al rostre, va fer el vot de visitar amb els peus nus "*habitaculum in quo M. V. in campo Dinanni predicaverat*"¹⁰².

Quatre anys després de la mort de mestre Vicent, a la vila suïssa d'Aubonne es reparava el cadafal –*logiam fratris Vincentii*– construït vint anys abans per a que prediqués, coincidint amb la seva visita de principis de 1404¹⁰³. La dada és premonitòria, ja que poc temps després en aquesta vila s'atesta una de les primeres mostres de culte institucionalitzat a l'entorn de la figura de Vicent Ferrer. Així, el 1427 es documenta l'existència d'una "*capella fratris Vincentii*", de la que també conservem alguna notícia més del període 1435-1436 –"*capelle facte in quercu pro fratre Vincentio*"¹⁰⁴. Malgrat no poseïm cap referència sobre l'aparença estructural de la mateixa, deduïm que s'organitzà al voltant d'un indret on, primigèniament, s'aixecà un d'aquests cadafals destinats a la predicació del mestre. Sembla, a més, que l'espai

Catedral Nova, que es deia era la base del púlpit sobre el qual predicà el Sant a la Seu Vella. Es trobava empotrada a la paret "*en el sagrado*" de la Seu Nova, indret on l'havia fet col·locar "*un sujeto admirador del Santo y de las preciosidades históricas*" (PLEYÁN DE PORTA,): *Guia-Cicerone de la ciudad de Lérida*, Lleida, Imprenta de José Sol Torrens, 1877, pàg. 102-103).

99. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 286-287.

100. SEVE, Roger: "Saint Vincent Ferrier a Clermont", a *Mélanges d'Histoire du Moyen Age Louis Halphen*, París, Presses Universitaires de France, 1951, pàg. 668.

101. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 392.

102. FAGES, P.: *Procès...*, op. cit., testimoni 252; cfr. MARTIN, Hervé: "La mission...", op. cit., pàg. 139.

103. Curiosament, es reparava perquè havia de fer el propi Rafael de Cardona, deixeble de mestre Vicent i antic membre de la seva companyia (HODEL, Bernard: "Saint Vincent Ferrier à Aubonne? Les prédicateurs d'après un registre de comptes de la ville (1408-1448)", a *Archivum Fratrum Praedicatorum*, LXIX, 1999, pàg. 181-198. Sobre Rafael de Cardona vegeu DIAGO, FRANCISCO: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 531-532). Per a la seva predicació del sant en aquesta àrea vegeu MORENZONI, F.: "Vincent Ferrier et la prédication...", op. cit., pàg. 286-302, amb la bibliografia precedent.

104. HODEL, Bernard: "Saint Vincent Ferrier à Aubonne?...", op. cit., pàg. 181-198. És simptomàtic que als documents s'emprí el mot "capella", denominació que algunes fonts demostren que s'emprava per designar aquests cadafals des d'on predicava el frare, junt a altres com "logia", "tabernacle", "habitaculum", "cathedra", "teatro" o "cadafallus". En textos tan antics com el *Formicarius* de Jean Nider, redactat vers el 1437 i on s'inclou una petita *vita* del sant considerada la més antiga de les que tenim coneixement, ja s'empra el terme per designar aquest tipus d'estructures (CHÈNE, Catherine, op. cit, pàg. 147-148).

complia una funció litúrgica, essent molt probable que l'estructura reparada el 1423 restés integrada a manera de relíquia.

Quelcom similar documentem a Croy, ben a prop d'Aubonne, on la devoció es justifica igualment pel pas del sant en el marc del seu apostolat a l'actual Suïssa. El 3 de novembre de 1457 es documenta la voluntat de construir una capella "*in loco seu prope dicti prioratus Romani monasterii ubi alias et de presenti est quadam capella lignea seu una logiez ubi sanctus Vincentius quondam felicitis recordacionis se monizavit*", que havia de compartir titularitat amb santa Anna¹⁰⁵. El procés descrit és similar al vist per a Aubonne¹⁰⁶, amb una estructura de fusta al voltant de la qual es localitza una devoció que, segurament, va augmentar amb la canonització de 1455 i motivà l'erecció d'una capella dos anys després. De la mateixa forma, l'acció posa de manifest la voluntat d'institucionalitzar de forma definitiva un culte que es remuntava, molt probablement, a anys enrere¹⁰⁷.

Donat el caràcter efímer d'aquest tipus d'estructures, i malgrat el cel amb que es custodiaven, no ens ha pervingut cap d'elles. Per la seva pròpia naturalesa, en canvi, sí conservem algunes troncs de pedra des de les quals predicà, i que igualment han estat venerades com a relíquies de contacte. Dues de les més conegudes són les de la catedral de València, on mestre Vicent va exercir com a lector de Teologia. Una d'elles es situa al mur dret de la sala capitular, avui capella del Sant Calze, mentre que l'altra, datada al segle XIV i ubicada al braç nord del creuer, se la coneix com "*trona de sant Vicent Ferrer*"¹⁰⁸. Encara entre les documentades en territori valencià, cal esmentar el cas de Lliria, on es conservava una trona sobre la qual es llegia "*Predicó en este púlpito San Vicente Ferrer el año 1410, de edad de sesenta y un años*"¹⁰⁹. Al santuari de Nuestra Señora de la Peña de Graus (Osca) es venerava "*un cuerpo saliente a manera de ancho púlpito, conocido por la predicadera de San Vicente*"¹¹⁰, mentre que a Alcanyís, on el sant predicà poc després de celebrar-se el Compromís

105. HODEL, Bernard: "Saint Vincent Ferrier à Aubonne?...", op. cit., pàg. 187-188; MOREROD, Jean-Daniel, op. cit., pàg. 262.

106. A Calatayud sembla que es va produir un procés similar. Segons Sanchís Sivera, el sant "*predicó en las afueras, construyéndose al efecto tabladados, en cuyos lugares se levantaron más tarde monumentos, en los que colocaron su imagen para perpetuar su memoria*" (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 366).

107. La devoció pel sant en aquesta regió de l'actual Suïssa es degué renovar amb la canonització, com prova el fet que a partir de 1457 es documentin diverses deixes al convent de la Madeleine de Lausana per la construcció d'una capella dedicada a sant Vicent Ferrer (MOREROD, JEAN-DANIEL, op. cit., pàg. 268).

108. TEIXIDOR, José: *Antigüedades...*, op. cit., vol. I, pàg. 229; SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 467. A Terrateig (València), tot i no conservar-se cap trona, rebia culte la pedra sobre la qual, segons la tradició, es pujà el sant per predicar (Ibidem, pàg. 259).

109. Ibidem, Josep, op. cit., pàg. 256-257.

110. BARDAXÍ, Vicente: "Graus", a *Aragón Histórico, Pintoresco y Monumental. Tomo I. Huesca*, Huesca, Ediciones La Val de Onsera, 1994 (1889), pàg. 225-226; SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 369.

de Casp, es feia el propi amb “*el pulpito de piedra que la villa labro a la puerta de la Iglesia de Santa Maria delante de la plaça para que el siervo de Dios predicasse en el*”¹¹¹. Per la seva part, el pare Antist deixà testimoni de la que es venerava a Valladolid, Diago de la que existia Guadalajara, i Sanchís Sivera de les que hi havia a la catedral de Plasencia i a Calatayud¹¹². A Toledo, el viatger francès Maurice Barrès, a finals del XIX, ens parla de la trona que rebia culte a l’església de Santiago del Arrabal¹¹³. En terres andaluses, la tradició diu que el sant predicà des de la trona encara avui conservada al Patio de los Naranjos de la catedral de Sevilla –remodelada a mitjans del segle XVII–, i el mateix en una trona de la catedral de Jaén¹¹⁴. Igualment, a l’església major de Baeza existia una trona que, poc després de la canonització, va ser arranjada per commemorar la pacificació de bàndols que va fer a la vila el 1410¹¹⁵. Finalment, a l’església de Sant Joan Baptista de Mondragón es conserva encara un púlpit on la tradició diu que el sant predicà durant la Setmana Santa de 1408. Al passamà, amb lletra gòtica, es pot llegir la inscripció “*Diga poco y bueno*”, recomanació destinada a tots aquells que hi pujaven per predicar. Entre els darrers, existia el costum de besar el primer graó de l’escala, l’únic realitzat en pedra i que, segons la tradició, havia trepitjat el sant¹¹⁶.

Existeixen una sèrie d’espais en terres hispanes que, gràcies al contacte mantingut amb sant Vicent Ferrer, van adquirir una intensa significació com a capelles-reliquiari. A part de la cel·la del convent de predicadors de València, la tradició hagiogràfica vicentina recull diversos casos d’habitacles associats a establiments dominicans on es diu que el sant descansà o residí temporalment, i que *a posteriori*, foren el centre de culte i pràctiques devocionals ben diverses. És el cas de la cel·la del convent de predicadors de Chinchilla (Albacete), on van quedar gravades de forma indeleble les taques de sang que va fer brollar el sant del seu cos en flagel·lar-se¹¹⁷, un relat hagiogràfic que ens remet directament al relacionat amb la cel·la del sant a

111. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 283-284; cfr. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit, pàg. 331.

112. Respectivament a GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 174; DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 269; SANCHÍS SIVERA Josep, op. cit, pàg. 304 i 367.

113. GARCÍA MERCADAL, J.: *Viajes de extranjeros por España y Portugal*, Valladolid, Junta de Castilla y León, 1999, vol. VI, pàg. 540.

114. ESCOLANO, F.: “Un púlpito en que predicó san Vicente Ferrer”, a *IDEA. Cuadernos del Instituto de Estudios Alicantinos*, 2, 1955, pàg. 135-142.

115. APARICIO OLMOS, Emilio Maria: “Algunos aspectos inéditos de la visita de San Vicente Ferrer a Valencia en el año de 1410”, a *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, XL, 1972, pàg. 91-92.

116. MÚGICA, Serapio: “Provincia de Guipúzcoa”, a *Geografía General del País Vasco-Navarro*, Barcelona, Establecimiento de Alberto Martín, 1922, vol. II, pàg. 1052. Per al pas de sant per la vila vegeu GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 175.

117. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 370.

València¹¹⁸, i amb el de sant Domènec i la denominada *Santa Cueva* del convent de Santa Cruz la Real de Segovia, on fins la Desamortització es va venerar un reliquiari amb unes gotes de sang emergides del cos del sant fundador com a conseqüència de la mortificació a la qual es va sotmetre en aquell indret. Durant el seu sojorn segovià, Vicent Ferrer va voler emular a sant Domènec i va repetir el gest penitencial en aital espai¹¹⁹. A l'establiment dels dominicans de Zamora, era especialment venerada la cel·la on es deia havia residit el sant, sobretot per malalts que introduïen el cap per la porta tot cercant sanació¹²⁰, mentre que a San Pablo de Valladolid rebia culte la cambra on el sant havia atès diversos malalts coincidint amb el seu pas per la ciutat, restant testimoni d'alguns dels miracles obrats en unes pintures del claustre, avui desaparegudes¹²¹.

Més enllà dels Pirineus, cal esmentar la cel·la del convent d'Avinyó, al voltant de la qual s'organitzà un intens culte originat per ser l'indret on, el 3 d'octubre de 1398, després de jeure malalt durant un temps, el sant va tenir la celeberrima visió de les tres llances¹²², la qual suposà l'inici del seu apostolat itinerant i que allà s'hi efectués, *a posteriori*, una de les quatre enquestes prèvies a la seva elevació als altars.

118. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 87-88; SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 76.

119. El pas del sant valencià per la ciutat va deixar una profunda empremta que tingué ressò a la portada de l'església conventual, on s'inclougué una representació seva dins un context de clar ennaltiment de l'orde. Sobre la Santa Cueva de Segovia i els aspectes que acabem de comentar vegeu CARRERO, Eduardo: "Patrocinio regio e Inquisición. El programa iconográfico de la Cueva de Santo Domingo, en Santa Cruz la Real de Segovia", a *Actas del Congreso Internacional sobre Gil Siloe y la escultura de su época*, 1999, pàg. 447-462; Ídem: "Un panegirico de la predicación. La Exaltación de la Cruz y la iconografía de los Dominicos en Segovia", a *Pedro Berruquete y su entorno. Simposium internacional*. Actas, Palencia, Diputación de Palencia, 2004, pàg. 361-370.

120. "Ninguno vive en ella por el respecto que se le deve, y tiene una figura del Santo que en ella estuvo. Visitanla algunos enfermos, como de mal de cabeça, de ojos, y de oydos, y en poniendo la cabeça por la puerta della alcançan muchas vezes lo que dessean" (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 265).

121. Ibidem, pàg. 290. Les pintures són esmentades per primer cop per Antist: "(...) las cuales estan pintadas en el célebre monasterio de san Pablo, con un letrero en latín donde se cuentan algunas de ellas brevemente y se dice que estuvo allí San Vicente en el año de 1411" (GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 174; cfr. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 256). L'empremta que deixà el personatge a la ciutat s'atesta també per la presència d'una representació seva a la façana de l'església de San Pablo, de finals del segle XV, en el marc d'un programa d'ennaltiment dels principals sants de l'orde. Sobre la façana vegeu ARA GIL, Clementina J.: "Las fachadas de San Gregorio y San Pablo de Valladolid en el contexto de la arquitectura europea", a *La arquitectura gótica en España. Actas del Coloquio de la Carl Justi-Vereinigung y del Seminario de Historia del Arte de la Universidad de Gotinga*, Madrid-Frankfurt, Vervuert, 1999, pàg. 331-332.

122. Sobre la visió d'Avinyó vegeu MONTAGNES, Bernard: "La guérison miraculeuse et l'investiture prophétique de Vincent Ferrier au couvent des prêcheurs d'Avignon (3 octobre 1398)", a *Avignon au Moyen Âge. Textes et documents*, Avinyó, 1988, pàg. 193-198.

La cel·la d'Avinyó es va convertir en l'espai on els novicis del convent feien els seus exercicis i, segons Sanchís Sivera, allà existia un altar aixecat just en l'indret que ocupava el llit del frare valencià¹²³. Encara que desconeixem el punt d'arrencada d'aquest culte, és molt possible que la cel·la fos el lloc de concentració de la devoció vicentina fins la consagració de la capella de l'església el 1483¹²⁴, sense descartar que pogués tenir també el seu protagonisme el culte desenvolupat al *dormitorium*, on sabem de l'existència d'una pintura d'època gòtica amb la representació del sant just a sobre de la porta del noviciat¹²⁵. En la nostra opinió, el que acabem d'adquirir explicaria que no fos fins gairebé trenta anys després de la canonització que el sant gaudís d'espai propi dins l'església d'un dels convents des d'on s'irradiava la devoció vicentina arreu, el que s'atesta amb que allà es conservés l'original de la butlla de canonització emesa per Pius II, segons s'acordà al capítol general de 1459¹²⁶.

La vila de Graus (Osca) fou un dels principals focus de devoció vicentina a l'Aragó, com més endavant analitzarem. Allà hi predicà el juliol de 1414 en el marc del seu periple per les terres de Lleida i la Franja de Ponent¹²⁷. De la seva estada en restava testimoni per la veneració que despertava entre el poble una pedra allargassada que es deia havia servit com a coixí al sant, i que contínuament es desbastava per obtenir una fina pols que s'administrava als malalts¹²⁸. Aital devoció entronca directament amb la professada a Vannes vers la pedra que li serví de coixí al seu llit de mort¹²⁹, del que deduïm que ens trobem davant d'una pràctica devota importada que arriba a Graus en un moment indeterminat, segurament en època moderna. D'altra banda, Joaquín M. de Moner dóna notícia del seu pas per Benavarri, capital del comtat de Ribagorça, hostatjant-se al mas de Ferrer, avui anomenat de Pinyés –terme municipal de Llaguarres–, on durant molt temps es venerà el llit en el que descansà¹³⁰.

A Agullent (València) una tradició del segle XVIII, no corroborada documentalment, ens parla del sojorn que el frare hi feu a la vila seguint un itinerari per la

123. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 147. Esmenta també el culte de la cel·la avinyonesa MONTAGNES, Bernard: "La guérison...", op. cit., pàg. 198.

124. Des del 1358 la capella estava dedicada a un altre sant important de l'orde, Sant Pere Màrtir (GIRARD, J.; REQUIN, H.: "L'ancien couvent de dominicains d'Avignon", a *Congrès archéologique de France*, LXXVI, París, Picard, 1910, vol. II, pàg. 325).

125. Esmenta aquesta imatge MONTAGNES, Bernard: "La guérison...", op. cit., pàg. 197.

126. REICHERT, B. M.: *Acta Capitulum Generalium Ordinis Praedicatorum*, vol. III, Roma, Domo Generalitia, 1900 (*Monumenta Ordinis Fratrum Praedicatorum Historica*, VIII), pàg. 273.

127. VELASCO GONZÁLEZ, Alberto: "El periple...", op. cit., pàg. 274-275 i 283-284.

128. SÁINZ DE BARANDA, Pedro: *De la santa Iglesia de Barbastro en sus estados antiguos y modernos*, (*España Sagrada*, vol. XLVIII), Madrid, J. Rodríguez, 1862, pàg. 115.

129. GUYOT-JOMARD, M.: "La maison où mourut Vincent Ferrier. Son matelas et la pierre qui lui servait d'oreiller", a *Bulletin de la Société Polymathique*, 1889, pàg. 165-171.

130. MONER I DE SISCAR, Joaquín M. de: *Historia de Rivagorza, des su origen hasta nuestros días*, Fonç, Establecimiento Tipográfico de Moner, 1878-1880, vol. II, pàg. 343-344 i 508. Cfr. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 370.

vall d'Albaida. Després de fer nit i marxar, alguns habitants del poble van veure que la seva imatge havia quedat gravada en el tauló que li havia servit de llit, el que originà un intens culte materialitzat en la construcció, cap al 1500, d'una ermita que serví d'embolcall a tant preuada relíquia. Emperò, tot i que l'erecció de l'edifici cal situar-la en aquelles dates –l'ermita conservada avui es fruit d'una refecció posterior–, el pare Batllori demostrà que l'origen de la llegenda de la impressió de la seva imatge en la taula no es troba en època medieval, sinó en un moment posterior al segle XVIII. Com bé assenyala l'esmentat historiador, la seva aparició segurament està relacionada amb una tradició similar vinculada al *Sant Vicent de les Posts* de la catedral de València¹³¹, una pintura sobre taula atribuïda a Joan Reixac que la tradició la fa executada sobre unes posts on va jaure el sant¹³². En la nostra opinió, l'origen d'aquest tipus de llegendes segurament es troba al convent de predicadors de València, la casa mare del sant, on, a la denominada “*cel·la de Sant Vicent Ferrer*” es conservava una pintura que segons el pare Blanes era “*de pincel, de cuerpo entero, su altitud de siete palmos. Esta efigie se copió de la primera que en la Iglesia se puso, que era verdadero retrato del Santo, y hecha luego que murió. Esta imagen de la Celda se pintó sobre dos tablas, y según la tradición de algunos ancianos de esta Casa, a quienes lo oí referir, eran las mismas que servían de dura cama a nuestro Santo (...) Esto es sólo tradición, sin que de ello se halle nada escrito*”¹³³.

Entre les relíquies no físiques del sant amb propietats taumatúrgiques destaquen per damunt de la resta els bonets –també anomenats birrets– i les capes, dues peces habituals en el vestuari del frare, segons atesten les fonts. Pel que fa als primers, com ja s'ha vist, és simptomàtic que els boneters de València el prenguessin com a

131. BATLLORI, Miquel: “Agullent i la seva ermita de Sant Vicent Ferrer”, a *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, 20, 1934, pàg. 99-102. A part de la relíquia esmentada, quan Batllori publicà el seu treball sobre la devoció vicentina a la vila d'Agullent, a l'ermita es conservava una taula (120x65 cm.) amb la representació del sant de “*només tintes monòtones, sense contrastos ni matisos, de tal manera que gairebé produïx la mateixa impressió vist, que en fotografia*”. A la vista de la imatge que publica, es tracta d'una obra de finals del segle XV o inicis de la següent centúria, l'execució de la qual cal situar en el mateix context que el de la construcció de l'ermita (*Ibidem*, pàg. 103-105).

132. Sobre aquesta taula, avui al museu de la catedral, vegeu MATEU LLOPIS, F.: “La iconografia tipogràfica de San Vicente Ferrer en los siglos XV y XVI”, a *Archivo de Arte Valenciano*, 1955, pàg. 5, fig. 1; COMPANY, Ximo: *La pintura hispanoflamenca*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1990, pàg. 37-38. Es tracta d'una de les primeres representacions valencianes del sant, atès que degué ser realitzada cap al 1459, poc després de la canonització. S'ha proposat, també, que segueixi el model de la celeberrima representació del sant que es conservava al convent de predicadors de València (CATALÀ GORGUES, M. A.: “Los santos valencianos”, a *La luz de las imágenes*, València, Generalitat Valenciana, 1999, vol. II, pàg. 326).

133. BLANES, Luis de: *La Celda del glorioso padre y apóstol valenciano S. Vicente Ferrer venerada en su Real Convento de Predicadores de la ciudad de Valencia*, València, 1699, pàg. 30. Sobre la devoció vicentina al convent de predicadors de València i les diferents efigies veritables del sant allà conservades vegeu VELASCO GONZÁLEZ, Alberto: “Dos arquetips...”, op. cit., pàg. 252 i ss.

patró i instal·lessin la seu de la seva corporació a la casa natalícia del sant¹³⁴. De tots els bonets-relíquia documentats, sembla que un dels més devotament venerats era l'existent al Monestir de Piedra (Saragossa), per on sembla que passà el sant el 1415. Custodiat al sagrari de l'altar major dins d'un receptacle d'argent, es tractava d'una relíquia especialment eficaç en el guariment d'endimoniats. Al mateix monestir es servaven curosament dues calces i una màniga de camisa, relíquies que van obrar algun miracle abans de la canonització, concretament el 1427, segons corrobora un dels enquestats a Nàpols. Es tracta del guariment de Catalina Gómez, una soriana que davant la possessió demoníaca que patia, i després de diversos intents fallits d'exorcisme, va ser duta al monestir per guarir-la. L'eficàcia de les relíquies vicentines va fer efecte i la jove, que es cremava al contacte amb les calces i el birret, fou miraculosament sanada¹³⁵. Entre la resta dels bonets documentats, destaquem el que posseïa la família Gisbert, qui hostatjà el sant durant el seu pas per Alcoi, al qual s'atribuïen qualitats miraculoses en l'hora del part¹³⁶, així com el conservat als predicadors de Salamanca, el qual era emprat pels fidels per beure aigua i cercar remei a les seves malalties¹³⁷. A la parròquia de sant Martí de València, per altra part, se'n conservava un regalat, segons la tradició, pel rei Martí l'Humà¹³⁸.

Alguns dels miracles més espectaculars obrats per relíquies vicentines estan relacionats amb les diferents capes conservades arreu. En la nostra opinió, el prestigi d'aquest tipus de relíquia arrenca dels successos miraculosos ocorreguts a la catedral de Vannes durant la cerimònia de reconeixement de relíquies celebrada el mateix dia de la canonització del personatge, el 5 de juny de 1455. Aquell jorn s'obrí el túmul vicentí i les restes del sant es trobaren incorruptes, incloent la capa amb la qual se l'havia sebollit. S'oficià una missa presidida per les santes despulles, que

134. Vid. supra n. 58.

135. GARCÍA HERRERO, M^a del Carmen: "Les robes de sant Vicent del Monestir de Pedra: remeis eficaços i oblidats en casos de possessió demoníaca", a *Revista de Filologia Valenciana*, 7, 2000, pàg. 57-68.

136. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 261. Entre els sucesos taumatúrgics relacionats amb bonets, Fages en menciona un ocorregut entre Alcoi i Alacant, en què un home volgué apoderar-se del bonet que el sant havia dipositat en un arbre d'una posada temps enrere, però quant es desplaçà a l'indret exacte, no va trobar cap rastre ni del bonet, ni de l'arbre, ni de la posada (FAGES, P.: *Historia de San Vicente Ferrer*, València, A. García editor, 1903, vol. I, pàg. 278-279; vegeu una variant del mateix miracle a SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 260). A la Bretanya, a la localitat de Lesneven, es venerà fins la Revolució Francesa un bonet que el sant va entregar, segons la tradició, al seu pas per la vila (MARTIN, Hervé: *Les ordres...*, op. cit., pàg. 317).

137. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 299-300.

138. A la mateixa església es venerava una pedra des de la qual es deia havia predicat el sant (Ibidem, pàg. 467).

s'ubicaren sobre l'altar major. A més, sota de la capa incorrupta es situaren els cossos de dos difunts que van tornar a la vida abans que finalitzés la celebració¹³⁹.

A la vista de la ràpida difusió a la Península dels miracles ocorreguts a Vannes durant la cerimònia de reconeixement de relíquies¹⁴⁰, cal pensar que ben aviat es degué estendre el ressò del gran poder sanador que posseïa la capa vicentina allà custodiada, sense descartar que pogués passar el mateix amb una segona propietat de la duquessa Joana de Bretanya aconseguida al llit de mort del personatge, a qui molt devotament acompanyà fins que expirà¹⁴¹. Una tradició bretona recull que la servava amb gran cura, junt amb un paternoster de fusta que també havia estat del sant, relíquies que posteriorment va transmetre a Francesca d'Amboise, muller del futur duc Pere II¹⁴². Tal com hem vist amb la capa de la catedral, aquesta també posseïa un intens poder taumatúrgic, com prova el fet que se l'emprés en la guarició d'un endimoniament anomenat Perrin Hervé, que fou portat a la tomba de sant Vicent cercant guarició i se li cobrí el cap amb ella¹⁴³.

Cal dir, d'altra banda, que al convent de predicadors de Toulouse també es documenta l'existència d'una capa amb propietats miraculoses, de la que tenim coneixement gràcies a un dels enquestats a la ciutat durant el procés previ a la canonització¹⁴⁴. La capital llenguadociana era un altre dels focus importants de de-

139. LE MENÉ, J. H.: "Les reliques...", op. cit., pàg. 13. A part, un cec recuperà la vista i un parent dels ducs que patia lepra fou sanat miraculosament. Cal destacar que els esmentats miracles no apareixen al text de Ranzano, pel que esdevé simptomàtic que Teixidor (TEIXIDOR, José: *Vida...*, op. cit., vol. II, pàg. 591-592, cfr. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 433-434) citi com a font el *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, el que potser vol dir que aquesta és la font més antiga on s'esmenta la qüestió (*Dietari del capellà...*, op. cit., pàg. 111).

140. Que l'episodi es difongué ben aviat a la Corona d'Aragó ho atesta l'encàrrec al pintor Ramon Gonsalvo d'un bancal per al retaule de sant Vicent Ferrer del convent dels dominicans de la Seu d'Urgell (Lleida), datat el 31 de juliol de 1459, en què se sol·licita al mestre que inclogui una sèrie d'escenes, entre elles una amb els diversos miracles obrats en l'esmentada cerimònia de Vannes, precisant, fins i tot, que un d'ells havia de ser el guariment de l'oncle leprós del duc, que feia 7 anys que patia la malaltia (MADURELL I MARIMÓN, Josep Maria: "El Arte en la Comarca Alta del Urgel", a *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, vol. 4, 1946, pàg. 323-325, doc. 21).

141. Pel que fa a la capa, Diago recull que, en el moment del traspàs, la duquessa li rentà els peus i "le quitó tambien la tunica de lana, con que murio, y la tomo por reliquia: y ella fue finalmente la que le vistio el habito de la orden, quedandosse para si con la capa que el avia llevado" (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 423).

142. GUILLOUËT, Jean-Marie, op. cit., pàg. 95. Més endavant, Francesca d'Amboise aconseguí el cinturó de cuir del sant, extret directament del sepulcre vicentí (LE MENÉ, J. H.: "Les reliques...", op. cit., pàg. 14).

143. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 441; SMOLLER, Laura A.: "A case...", op. cit., pàg. 152, 157 i 161.

144. Ídem: "Northern...", op. cit., pàg. 300. Tot i que no es tracta d'una relíquia pròpiament dita, l'enquesta també ens deixa testimoni d'una taula votiva amb la imatge del sant la qual aixecava una intensa devoció. El frare dominicà Jean Massa mencionà en la seva declaració que fou ell qui va

voció vicentina en territori francès, per diversos motius. Primerament, per haver estat un dels indrets escollits pel frare per completar la seva formació, i a més, per la predicació que hi efectuà el 1416 en el marc del seu periple francès, aixecant gran expectació la seva presència¹⁴⁵. Tot plegat degué motivar que els comissionats per a la investigació efectuada prèviament a la canonització escollissin la ciutat com un dels indrets on realitzar una de les obligades enquestes¹⁴⁶. Fins i tot, sembla que abans de la canonització els comerciants de Toulouse el van prendre com a patró de la seva confraria¹⁴⁷.

Entre les capes venerades en territori peninsular, cal esmentar la conservada a Ocaña, prop de Toledo, que segons la tradició se li va prendre al sant “*por fuerça*” coincidint amb el seu pas per la vila. A principis del segle XVII la relíquia encara rebia devoció a la parroquial, i es treia en processó de rogatives quant el poble ho requeria¹⁴⁸. Per les mateixes dates, a l'església dels predicadors de Zamora es custodiaven un escapulari i una “*capilla*” que es duïen als malalts que requerien sanació¹⁴⁹. Per altra part, fou Diago qui ens deixà testimoni de la història que envoltava un gipó conservat a l'establiment dels dominicans de Lleida. Prèviament, havia estat propietat del batlle de Gandesa, a qui el sant obsequià amb una capa. Quan el pri-

fer pintar-la efectuant un vot per la guarició d'una cosina seva, monja en un establiment de dominiques ubicat a Prouille, ben a prop de Toulouse. La imatge degué assolir certa reputació entre els habitants de la regió, atès que molts fidels s'apropaven al convent tot cercant remei per a les seves malalties i hi dipositaven exvots de cera (Ibidem, pàg. 300).

145. Sobre el seu sojorn al Midi vegeu THOMAS, A.: “Saint Vincent Ferrier dans le Midi de la France d'après des documents d'archives”, a *Anales du Midi*, 4, 1892, pàg. 236-247. El pas del sant per Toulouse el 1416, va fer que Nicolas Bertrand inclogués una petita ressenya sobre la seva vida a la seva *Opus de Tholosanum gestis ab urbe condita*, editada el 1515 (FOURNIÉ, Michelle: “Hagiographie et sainteté dans l'ouvre de l'historiographe toulousain Nicolas Bertrand”, a *Hagiographie et culte des saints en France méridionale (XIIIe-XVe siècle)*, (Cahiers de Fanjeaux 37), Toulouse, Privat, 2002, pàg. 188 i 197-198; cfr. BRUNEL, C.: “Le sermon en langue vulgaire prononcé a Toulouse par Saint Vincent Ferrier le Vendredi Saint 1416”, a *Bibliothèque de l'École de Chartres*, 111, 1954, pàg. 5-53).

146. Per a l'enquesta de Toulouse vegeu MONTAGNES, Bernard: “Prophétie et eschatologie dans la prédication méridionale de saint Vincent Ferrer”, a *Fin du monde et signes des temps: visionnaires et prophètes en France méridionale (fin 13e-début 14e siècle)*, (Cahiers de Fanjeaux, 27), 1992, Toulouse, Privat, pàg. 331-349.

147. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 392.

148. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 254-255; també l'esmenta SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 287.

149. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 266. A finals del segle XIX, l'escapulari es servava al monestir de Santa Maria de las Dueñas (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 294). El convent de predicadors de Zamora fou un dels focus més vius de devoció vicentina en terres castellanques, el que es justifica per la presència de les esmentades relíquies, pel culte organitzat al voltant de la cel·la on residí temporalment el sant (vid. supra n. 120), i per la remembrança d'un dels miracles més increïbles dels narrats pels hagiògrafs del personatge, el dels dos criminals carbonissats com a conseqüència de “l'encesa” prèdica del frare valencià (Ibidem, pàg. 291-293).

mer s'assabentà de la mort del frare, es va fer un gipó amb la relíquia, “*y luego que se le vistio se torno rabioso y murió dentro de tres dias*”, el que segurament es degué a que fos confeccionat per un jueu¹⁵⁰. És igualment gràcies a Diago que ens assabentem del culte que, ja abans de la canonització, rebien al monestir tarragoní d'Scala Dei uns petits fragments pertanyents a una capa de sant Vicent Ferrer, “*y entre ellos una memoria muy antigua de ciertos globos que en aquella casa se hazian antigamente para contra mal de rabia poniendo en ellos una figura de la piedad y un pedacito de la capa de S. Vincente Ferrer*”¹⁵¹.

La pàtria del personatge presumia també de posseir una capa, conservada a la Seu de València, i de la qual se'n va fer ostentació a la processó del 2 de febrer de 1456 que s'organitzà per celebrar la canonització. Durant el desenvolupament de la mateixa es va produir un miracle protagonitzat per un infant anomenat Vicent, que salvà miraculosament la vida en caure del campanar del monestir¹⁵². A la vista del fet, és molt possible que a València haguessin arribat notícies sobre els miracles ocorreguts a Vannes durant la cerimònia de reconeixement de relíquies, pel que no s'ha de descartar que el clergat de la ciutat cerqués crear un ambient similar al

150. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 457; cfr. SANCHIS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 233. No era l'única peça de roba a la qual els predicadors lleidatans retien culte. Diago documenta l'existència d'una “*ropilla blanca como sayo que fue del mismo santo*” que durant molt temps fou propietat del tortosí Joan Copons. En morir, ordenà que la relíquia es traslladés al monestir tarragoní d'Scala Dei, on fou custodiada durant un cert temps pel vicari Joan Miró i, després, per fra Joan Fort. El darrer la va trametre al provincial d'Aragó, Pere de Queralt, antic deixeble de mestre Vicent i frare del monestir de Lleida, per a que fes amb ella el que creïés més convenient. Diago afirmava haver vist la relíquia amb els seus propis ulls, acompanyada d'un “*pergaminito donde se contiene todo lo dicho hasta aora escrito de mano del dicho siervo de Dios don Iuan Fort en ocho de Julio de mil y quatrocientos y cinquenta y nueve*” (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 457-458). La data del pergamí, de nou, ens situa en el context immediatament posterior a la canonització del sant, i atesta la devoció que es professava per les despulles amb anterioritat a l'elevació als altars del personatge. El fet que Pere de Queralt deixés la relíquia a Lleida no és justificat simplement pel fet de tractar-se del monestir al que pertanyia, sinó que te a veure, igualment, amb el sojorn del sant al convent, on havia estudiat i impartit docència entre 1371 i 1375. És clar que darrere de la deïxa hi ha interessos de tot tipus, i més tenint en compte que es va produir immediatament després de la canonització del sant, amb l'afegit que el monestir lleidatà era un dels més importants de la Corona, i la possessió de relíquies d'un dels sants principals de l'orde encara li conferia més prestigi (VELASCO GONZÁLEZ, Alberto: “El periple...”, op. cit., pàg. 276 i 281).

151. Aquests remeis eren executats pel pare Francesc Oliba que “*tenia costumbre de hazerlos para darlos a personas devotas en Çaragoça*”. Oliba havia prè l'hàbit el 1444, el que ens situa en un moment de plena efervescència del culte vicentí (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 456-457).

152. TEIXIDOR, José: *Capillas y sepulturas de la Iglesia del convento de Predicadores de Valencia*, València, Acció Bibliogràfica Valenciana, 1949, vol. I, pàg. 368; TEIXIDOR, José: *Vida...*, op. cit., vol. II, pàg. 608; cfr. LLORENS, Peregrín-Luis: *Relicario dela catedral de Valencia*, València, Institución Alfonso el Magnánimo-Diputación Provincial de Valencia-Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Valencia, 1964, pàg. 149.

viscut a la capital bretona, a la vegada que contribuir a la sacralització màxima de l'esdeveniment que es commemorava. De fet, analitzant la qüestió amb perspectiva, el miracle ocorregut a València cal considerar-lo una transposició dels produïts a Vannes amb anterioritat. El miracle i la celebració en sí, òbviament, havien de contribuir a l'enaltiment del nou sant, i malgrat en aquell moment no es comptava amb cap despulla del seu cos, la presència de la capa atorgava solemnitat a la commemoració. No es posseïa el cos, la relíquia més preuada, però sí una relíquia de contacte important¹⁵³. Encara a València, tenim constància d'altres relíquies amb propietats taumatúrgiques contrastades, com la sabata custodiada al convent de dominicans, a la que s'atribuïen propietats miraculoses i que fou emprada en diverses guaricions. Sabem, a més, que es servava dins un receptacle "*que al derredor esta guarnecido de plata y tiene encima una figura del propio santo tambien de plata*"¹⁵⁴.

Entre les relíquies de tipologia més curiosa destaca la campaneta conservada al convent de predicadors de Zamora, utilitzada pel sant per cridar als membres de la seva companyia. Sembla que no es documenten guaricions relacionades amb aquest objecte, però sí un fet que no deixa de ser encara més sorprenent: la campaneta sonava durant gran estona uns dies abans que morís algun frare del monestir¹⁵⁵. Per altra part, Diago recull com al mencionat monestir d'Scala Dei es venerava una disciplina que havia estat propietat del sant¹⁵⁶, mentre a Tortosa es feia el propi amb un bastó propietat de la família Villalba, el qual havia servit d'ajuda al sant per caminar¹⁵⁷. Un altre dels objectes que s'ha relacionat directament amb sant Vicent Ferrer és el manuscrit de sermons conservat al Col·legi del Patriarca de València, que la

153. En el futur, la capa valenciana continuà tenint força protagonisme en determinades celebracions, principalment la processó que se celebrava a la ciutat el dia de la festivitat del sant, que arrencava de la Seu i menava a la cel·la de mestre Vicent, al convent de predicadors (DIAGO, FRANCISCO: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 435-436).

154. Ibidem, fols. 452-453. A l'establiment dels dominicans de Balaguer se'n venerava una sandàlia, relíquia que segurament cal relacionar amb el pas del sant per la vila poc després de predicar a Lleida durant la Quaresma de 1414 (VELASCO GONZÁLEZ, ALBERTO: "El periple...", op. cit., pàg. 278).

155. DIAGO, FRANCISCO: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 265-266; SANCHÍS SIVERA, JOSEP, op. cit., pàg. 293-294.

156. "(...) *la qual no tiene mas que un solo cordel con un globo al cabo, y al derredor del seys puntas de hyerro como las de las lancetillas de cirujano*" (DIAGO, FRANCISCO: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 456). Les fonts contínuament destaquen la gran pietat que movia el personatge i la seva tendència a pràctiques penitencials i de mortificació carnal com la flagel·lació, que introduí entre els membres de la seva companyia. De fet, se'l considera l'introduïdor de les processons de disciplina pública en nombroses viles i ciutats, el que acabarà influïnt en l'eclosió definitiva de les confraries de la Passió o Setmana Santa (NAVARRO ESPINACH, GERMÁN: "Las cofradías de la Vera Cruz y de la Sangre de Cristo en la Corona de Aragón (siglos XIV-XVI)", a *Anuario de Estudios Medievales*, 36/2, 2006, pàg. 583-611, especialment pàg. 597-598).

157. SANCHÍS SIVERA, JOSEP, op. cit., pàg. 356.

tradició fa redactat per la seva pròpia mà. El còdex va pertànyer a mossèn Francesc Gavaldà, que l'heretà dels seus pares vers 1594; junt a ell es conserva un document signat pel propi Gavaldà on comenta diversos aspectes, entre ells, les seves qualitats profilàctiques en el moment del part, ben atestades gràcies a l'experiència de la seva pròpia mare¹⁵⁸. No fou aquest l'únic document autògraf del sant venerat com a relíquia i amb propietats taumatúrgiques contrastades. Al convent de Santa Maria la Magna de Catània, dins un reliquiari d'argent i cristall, es venerà fins el 1866 la cèlebre epístola redactada pel frare el 17 de desembre de 1403 dirigida al Mestre de l'Orde Jean de Puynoix. La relíquia-document, segons recull Antist, es duia als malalts, que l'havien de tocar per aconseguir la sanació¹⁵⁹. Més curiós encara és el cas de la còpia del procés de canonització conservada a Palerm, que malgrat no ser un document autògraf ni una relíquia de contacte, també era emprat en pràctiques d'aquest tipus¹⁶⁰. A Pisa, finalment, rebia culte una Bíblia amb anotacions marginals efectuades de mà del sant¹⁶¹.

Relaten les fonts que sant Vicent Ferrer acostumava a encapçalar crucifix en mà les processons que se celebraven coincidint amb el seu pas per vil·les i ciutats, element que també duia en altres activitats vinculades al seu ministeri, com per exemple, la prèdica. Aquestes imatges, igualment, en determinats indrets es veneraven com a relíquies pel contacte mantingut amb el sant¹⁶². És el cas del Crist encara avui venerat a l'església parroquial de Graus (Osca), localitat on hem vist que hi predicà el juliol de 1414. La tradició diu que el llegà a la vila amb "*la certeza y seguridad de que entre*

158. ROBRES, Ramon: "¿Un manuscrito de sermones, original autógrafa de S. Vicente Ferrer?", a *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XXXI, 1955, pàg. 241. Un dels estudis més complets sobre el manuscrit és el de PERARNAU I ESPELT, J.: "Sobre el manuscrit de València, Col·legi del Patriarca, amb sermons de sant Vicent Ferrer", a *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 18, 1999, pàg. 399-453. Una tradició fa propietari a Gavaldà de la casa de Morella (Castelló) on es va produir el miracle del nen trosejat (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 362), del que existeixen diferents versions que no sempre situen el prodigi en aital localitat. Sobre aquest miracle vegeu WITTLIN, Curt: "La première traduction allemande de la <Vie de Saint-Vincent Ferrier> de Ranzano, attribuable au dominicain Jean Meyer, dans un manuscrit inédit de Colmar (1457-1462). Le miracle de l'enfant découpé", a *Archives de l'Église d'Alsace*, XLVI, 1987, pàg. 53-62; SMOLLER, Laura A.: "Half-Baked Babies...", op. cit., text on-line a <http://www.r3.org/wood/papers/smoller.html>.

159. ANTIST, V. J.: *Sancti Patris Nostri Vincentii Ferrari, Valentini, Ordinis Praedicatorum, Opuscula*, València, 1591, pàg. 128. Sobre aquesta carta, actualment conservada al convent de san Rocco d'Acireali (Sicília), vegeu HODEL, Paul-Bernard: "D'une édition à l'autre. La lettre de Saint Vincent Ferrier à Jean de Puynoix du 17 décembre 1403", a *Mirificus praedicator: à l'occasion du sixième centenaire du passage de saint Vincent Ferrier en pays romand: actes du colloque d'Estavayer-le-lac, 7-9 octobre 2004*, Roma, Istituto storico domenicano, 2006, pàg. 189-203.

160. FAGES, P.: *Procès...*, op. cit., pàg. 269.

161. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 456.

162. A Caudiel (Castelló) fins el 1936 va rebre culte la Mare de Déu del Nen Perdut, una imatge que es deia havia estat propietat del sant. Sanchís Sivera n'esmenta una amb idèntica advocació i origen a Oriola (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 278).

vosotros sea siempre venerado y siempre querido”, segons es podia llegir en un pergami de la parròquia de San Vicente, avui desaparegut¹⁶³. Idèntica deixa es documenta a Aïnsa (Osca), on mestre Vicent va cedir un Crist que es treia en rogativa per combatre determinades calamitats i que, també, es duia en processó fins al proper monestir de San Victorián¹⁶⁴. D'altra banda, a Alcanyís, on el sant predicà poc després de celebrar-se el Compromís de Casp, es venerava un Crist “*que el santo tenia en el pulpito quando predicava*”, servat en temps de Diago en una petita capella de l'església parroquial¹⁶⁵. Tenim constància, igualment, que al convent de menorettes de Sainte Colette de Besançon rebia culte la denominada “*creu de sant Vicent Ferrer*”, que cal suposar un crucifix similar als ja descrits¹⁶⁶, el qual segurament cal relacionar amb la predica que hi efectuà al juny de 1417, estada que aprofità per entrevistar-se amb la priora i fundadora del cenobi, la futura santa Coleta¹⁶⁷.

Com acostumava a passar, les relíquies vicentines més preuades foren les del seu cos. Les santes despulls eren curosament servades a Vannes i, llevat d'algunes peticions, no es produí una gran dispersió¹⁶⁸. La possessió de les mateixes era un element de prestigi per al ducat bretó, a la vegada que una important font d'ingressos degut a l'elevat nombre de pelegrins i fidels que arribaven a la catedral per venerar-les, com ja hem analitzat oportunament¹⁶⁹. Per al període que ens interessa, entre les poques

163. MUR LAENCUENTRA, Jorge: *Septembris. Historia y vida cotidiana en Graus entre los siglos XI y XV*, Graus, Ayuntamiento de Graus, 2003, pp. 227-231. Segons documentà Antist, el Crist de Graus era tret en processó els diumenges després de vespres, essent dut per un grup de nens, al que seguien els homes, els clergues i les dones, que brandien una creu amb un llenç representant la imatge del sant (GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 328). La processó havia estat instituida pel mateix sant amb motiu d'un important brot pestífer que afectava la vila i, segons Diago, era de disciplina pública (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 125). La imatge obrà diferents prodigis, entre ells, un en què s'evità que els rius Esera i Isàvena es desbordessin submergint la imatge dins (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 368).

164. SÁINZ DE BARANDA, Pedro, op. cit., pàg. 116.

165. A més de la trona de pedra que es construí a la façana de l'església de Santa Maria per a que prediqués (vid. supra n. 112), a Alcanyís es conservava un “*hornamento entero con que dixo Missa*” (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 283-284) i un volum de la *Suma Teològica* de sant Tomàs d'Aquino que havia estat de la seva propietat (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 331).

166. GAVIGNET, Jean-Pierre: “Le trésor des reliques de Sainte Colette”, a *Mémoires de la Société d'Émulation du Doubs*, 26, 1984, pàg. 32-33.

167. Per a la relació amb santa Coleta SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 398-401.

168. Per a les relíquies servades a Vannes i els avatars que han patit al llarg dels segles LE MENÉ, J. H.: “Les reliques...”, op. cit., pàg. 13-19. Vegeu també THOMAS-LACROIX, P.: “Les reliques...”, op. cit., pàg. 56-57; Ídem: “Reliques et souvenirs de Saint Vincent a Vannes”, a *Bona Gent*, III, 1955, pàg. 12-13.

169. Hem de recordar que, coincidint amb el traspàs del frare valencià, i fins després de la canoització, es va produir una encesa pol·lèmica per la gestió del seu cos, de la que sortiren perjudicats els dominicans bretons en benefici del clergat de Vannes. No cal dir, òbviament, que uns i altres cercaven amb la gestió de les despulls, i comptant amb una més que segura canonització, lucrar-se amb

reliquies corporals documentades fora de Vannes, a part de l'actualment conservada a Pleubihan, on arribà en època moderna i que sortí del sant túmul el 1523¹⁷⁰, tenim constància de la regalada pel cardenal Alain de Coutigny –o Coëtivy– a la seva mare, avui conservada dins un reliquiari a l'església de sant Pere i sant Vicent Ferrer de Ploudalmézeau, a la Bretanya. Aquesta informació, junt al fet que el 28 d'abril de 1456 el cardenal autoritzés al duc Pere II per disposar de relíquies per tal satisfer causes pies i llegats pietosos, a més de la donació d'una relíquia pel propi cardenal als parroquians de Saint-Armel de Ploërmel¹⁷¹, indiquen que Coutigny gaudia d'autoritat per disposar de les relíquies del cos del frare valencià¹⁷².

Quant a la relíquia de la cama esquerra documentada a mitjans del segle XVIII al tresor de la catedral de Nantes¹⁷³, sortí de Vannes el 1634, tal com documentà Le Mené¹⁷⁴, pel que és difícil relacionar-la directament amb la devoció derivada de la prèdica efectuada pel sant al seu pas per la ciutat. Per contra, sabem que la fracció de la mà aconseguida per Pere II acabà engrossint el tresor de dita catedral, el que segurament te a veure amb el fet que el duc es sebolís allà¹⁷⁵. A Florència, a Santa Maria Novella, un dels convents més importants de l'orde en territori italià, es conservava

les almoïnes dels pelegrins vinguts d'arreu per pregar o demanar intercessió davant la seva tomba. El poder civil i el clergat de la capital bretona van saber veure les possibilitats que els oferia el fet de conservar a la vila les despulles del personatge i, davant això, els predicadors van decidir establir-se a la vila, adquirint el 1428 una casa i un hort per erigir el seu convent. No va ser fins l'1 de març de 1454 que van obtenir l'autorització de Nicolau V per erigir-lo, gràcies a la intervenció del duc Pere II de Bretanya. El darrer, que posseïa els drets del capítol de Vannes per la custòdia de les relíquies, el 31 de novembre del mateix any, en un gest conciliador, va deixar la porta oberta a la possibilitat de distribuir-ne entre les comunitats de dominicans instal·lades als seus dominis. Sigui com sigui, l'orde de predicadors mai va aconseguir la gestió directa del cos. Les negatives dels papes Nicolau V (1451) i Pius II (1459) a concedir-los-hi el privilegi s'emparaven en què havien estat el duc Pere i el capítol de Vannes qui havien sufragat les despeses de la canonització, pel que les despulles havien de romandre a la catedral. Finalment, el febrer de 1459 el papa imposà als dominicans el silenci perpetu en les seves reclamacions i després de múltiples disputes, el conflicte es va resoldre el 1460 a favor del capítol catedralici. Sobre la qüestió vegeu DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 424-425; LE MENÉ, J. H.: "Les reliques...", op. cit., pàg. 14; FAGES, P.: *Notes...*, op. cit., pàg. 413-414 i 418-427; POCQUET DU HAUT-JUSSE, B., op. cit., vol. II, pàg. 668-671; MOUILLARD, J. M., op. cit., pàg. 317, 342-348, 420-421 i 437-438; MARTIN, Hervé: *Les ordres...*, op. cit., pàg. 94, 153, 366 i 372; SMOLLER, Laura A.: "Northern...", op. cit., pàg. 303; CASSARD, Jean-Cristophe: "Vincent Ferrier en Bretagne...", op. cit., pàg. 93.

170. Vid. supra n. 44.

171. CASSARD, Jean-Cristophe: "Vincent Ferrier en Bretagne...", op. cit., pàg. 93, n. 45.

172. Cal tenir present que el cardenal va assistir com a llegat papal a la cerimònia de translació de les relíquies oficiada a la catedral de Vannes el 5 d'abril de 1456, moment en què les despulles es dipositaren dins una arqueta que es tancà amb tres claus, una de les quals li fou custodiada (vid. supra n. 79).

173. GUILLOUËT, Jean-Marie, op. cit., pàg. 94 i 111, n. 116.

174. LE MENÉ, J. H.: "Les reliques...", op. cit., pàg. 15.

175. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 461.

un petit os del seu cos dins un ric reliquiari amb el que es relacionen diferents prodigis¹⁷⁶. La despulla s'entén en el mateix entorn devocional que un tríptic dedicat a santa Caterina de Siena —datat cap al 1465—, que inclou una representació del sant valencià¹⁷⁷. Encara a la Toscana, des d'abans de 1491 rebien culte a Lucca dos falanges d'un dit del sant¹⁷⁸. Cal esmentar, d'altra banda, els pèls que un frare mallorquí emprà en el guariment d'una endimoniada amb tendències exhibicionistes, relíquia que havia aconseguit durant el periple del sant per Mallorca aprofitant que el darrer s'havia tallat els cabells¹⁷⁹.

No cal dir que València, un cop canonitzat el seu il·lustre ciutadà, maldava per aconseguir alguna relíquia del seu cos sant, ja que tot i custodiar-se una capa a la Seu, la possessió d'alguna part del seu cos contribuiria a la revitalització del culte vicentí a la ciutat¹⁸⁰. Davant la situació, les peticions de relíquies per part del consell valencià es succeïren en el temps, el que demostra el grau d'implicació de la corporació municipal en la qüestió, continuant així la tasca iniciada prèviament a la canonització. Una de les primeres reclamacions dels jurats de València és l'efectuada al papa Alexandre VI, membre de la nissaga valenciana del Borja, que es va fer coincidir amb la sol·licitud d'una còpia de les actes del procés de canonització¹⁸¹. Malauradament, no sabem si la petició fou satisfeta. Així mateix, una tradició recull com el 1525 la ciutat reclamà el cos sant o, si més no, algun relíquia important, aprofitant que Francesc I, rei de França, es trobava presoner a València. Amb el vist-i-plau del monarca, una ambaixada de frares valencians es desplaçà a Vannes per tramitar la petició, però el capítol de la catedral no accedí a entregar cap relíquia. S'insistí poc després, i gràcies a la mediació del papa van aconseguir que el 1532 el capítol autoritzés la sortida de “*dos pedaços de las reliquias del mismo san Vicente*,

176. GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 322; SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 456. Sanchís esmenta que a Florència també es conservava un bastó del qual s'havia servit el sant per caminar, tot i que sense precisar el lloc on es venerava (Ibidem, pàg. 456).

177. KAFTAL, George: *Iconography of the saints in Tuscan Painting*, Firenze, Casa Editrice Le Lettere, 1986, núm. 314, fig. 1145.

178. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 456.

179. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 314; cfr. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 351.

180. Aquesta carència, per altra part, justifica la gran devoció professada devers la casa natalícia del sant, la cel·la del convent de predicadors on residí, i diverses relíquies de contacte esparses pel territori. La tradició hagiogràfica vicentina, com no podia ser d'una altra manera, també s'encarregà de justificar l'absència de relíquies a la pàtria del personatge. En aquest sentit, alguns dels primers hagiògrafs van recollir una afirmació del sant expressada en sortir un dia de la seva ciutat natal després d'haver rebut una negativa en relació a una petició que havia efectuat. El frare, enfadat, girà la vista vers la ciutat i exclamà: “*Ingrata patria, no ternas mi cuerpo*” (DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fol. 305).

181. VILLANUEVA, Joaquín Lorenzo: *Viaje literario a las iglesias de España*, vol. II, Madrid, Real Academia de la Historia, 1802, pàg. 214-215.

la una de la garganta, y la otra de la mano, como lo parecia, casi de la largueza de un dedo”, que tenien com a destí el monestir de predicadors de València¹⁸². Les preuades despulles van arribar a la capital el 20 d'octubre d'aquell mateix any. Els habitants de València, concentrats al portal de Serrans, es llençaren devotament al carrer per commemorar aquest memorable fet, produint-se fins i tot algun miracle¹⁸³.

182. DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 460-472; cfr. GARGANTA, Jose M^a i FORCADA, Vicente, op. cit., pàg. 315; TEIXIDOR, José: *Vida...*, op. cit., vol. II, pàg. 721-723 i 737; SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 462-464.

183. DIAGO, Francisco: *Apuntamientos recogidos por el P. M. Fr. Francisco Diago, O. P. para continuar los Anales del Reyno de Valencia desde el rey Pedro III hasta Felipe II*, València, Acció Bibliogràfica Valenciana, 1946, vol. II, pàg. 102; Ídem: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 476-477. Uns anys després, Joan Micó, prior del convent de dominics de València i fundador de l'hermandat dels Cavallers de la Cel·la de sant Vicent Ferrer (1553), va encarregar un reliquiari de plata per custodiar una de les relíquies custodiades al monestir (TEIXIDOR, José: *Vida...*, op. cit., vol. II, pàg. 785 i ss. 794 i ss.; cfr. SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 464). Més endavant, el 1600 i el 1601, també després d'unes complexes gestions, van arribar altres relíquies importants, que en aquest cas es dipositaren a la Seu —una d'elles és l'actualment conservada al Col·legi del Corpus Christi de València. Vegeu MAS, Diego: *Relación verdadera de la reliquia santa que el convento de Predicadores de Valencia tiene del glorioso padre San Vicente Ferrer...*, València, junto al Molino de la Rovella, 1600; DIAGO, Francisco: *Historia de la vida...*, op. cit., fols. 478 i ss.; DIAGO, Francisco: *Apuntamientos...*, op. cit., vol. II, pàg. 40-41; SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 465-467; LLORENS, Peregrin L.: “Una reliquia de San Vicente Ferrer”, a *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, 35, 1955, pàg. 94-99; Ídem: *Relicario...*, op. cit., pàg. 66-71 i 167-168; CASTELL MAIQUES, V.: “Hagiotoponimia de San Vicente, Protomàrtir de Valencia”, a *Anales de la Real Academia de Cultura Valenciana*, 1992, pàg. 130. D'altra banda, Sanchís Sivera documenta a la localitat alacantina de Teulada la presència d'un conjunt de relíquies vicentines de les que desconeixem la tipologia (SANCHÍS SIVERA, Josep, op. cit., pàg. 252).